

राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, मेरठ प्रान्त

क्रमांक-1

आषाढ़, श्रावण, भाद्रपद - 2075, युगाब्द 5120

जुलाई, अगस्त, सितम्बर 2018

शाखा पुस्तक

नाम _____

शाखा _____

दायित्व _____

खण्ड/नगर _____

जिला _____

स्मरणीय दिवस

जुलाई - 2018

- 1, 1574 ई. तृतीय गुरु अमरदास पुण्यतिथि (आ.शु.पू.सं. 1631) नाना साहब पेशवा, राज्याभिषेक
- 1, 1857 ई. खुदीराम बोस द्वारा धूर्त और क्रूर विलियम कर्जन वाइली की हत्या।
- 4, 1909 ई. आजाद हिन्द सेना स्थापना दिवस। प्रधान सेनापति बने सुभाष चन्द्र बोस।
- 4, 1943 ई. अल्लूरी सीताराम राजू जयन्ती।
- 4, 1902 ई. स्वामी विवेकानन्द महानिर्वाण दिवस।
- 5, 2007 ई. अखिल भारतीय प्रचार प्रमुख मा. अधीश कुमार जी पुण्यतिथि।
- 6, 1901 ई. डॉ. श्यामप्रसाद मुखर्जी जयन्ती।
- 6, 1905 ई. राष्ट्र सेविका समिति संस्थापिका श्रीमती लक्ष्मीबाई केलकर (मौसी जी) जयन्ती।
- 7, 1657 ई. अष्टम गुरु हरिकृष्ण जी जयन्ती।
- 8, 1675 ई. नवम गुरु तेग बहादुर जी द्वारा गोविन्द राय (गोविन्द सिंह जी) अगले गुरु घोषित।
- 8, 1999 ई. टाइगर हिल विजय स्मृति दिवस।
- 9, 1921 ई. श्रीराम चन्द्र (रामभाऊ) म्हाल्यी जयन्ती
- 13, 1660 ई. बाजी प्रभु देशपाण्डे बलिदान दिवस।
- 14, 2003 ई. संघ के चतुर्थ सरसंघचालक प.पू. रज्जू भैया पुण्यतिथि (श्रा.कृ 1 वि.सं. 2060)

સ્મરણીય દિવસ

જુલાઈ - 2018

- 20, 1965 ઈ. બટુકેશ્વર દત્ત પુણ્યતિ�િ।
- 20, 1920 ઈ. માં શારદા નિર્વાણ (સમાધિ) દિવસ।
- 23, 1856 ઈ. લોકમાન્ય બાલગંગાધર તિલક જયન્તી।
- 23, 1906 ઈ. ચન્દ્રશેખર આજાદ જયન્તી।
- 26, 1972 ઈ. માન. બાલાસાહેબ આપ્ટે પુણ્યતિથિ।
- 26, 1999 ઈ. કારગિલ વિજય દિવસ।
- 29, 1891 ઈ. ઈશ્વર ચન્દ્ર વિદ્યાસાગર નિર્વાણ દિવસ।

અગસ્ત - 2018

- 1, 1920 ઈ. લોકમાન્ય બાલ ગંગાધર તિલક પુણ્યતિથિ।
- 4, 1522 ઈ. મહારાજા ઉદય સિંહ કી જયન્તી।
- 7, 1941 ઈ. રવીન્દ્ર નાથ ઠાકુર પુણ્યતિથિ।
- 8, 1509 ઈ. શ્રીકૃષ્ણ દેવરાય રાજ્યાભિષેક દિવસ (વિજયનગર સાગ્રાજ્ય)।
- 9, 1925 ઈ. કાકોરી કાણ્ડ।
- 9, 1942 ઈ. અગસ્ત ક્રાંતિ (ભારત છોડો આંદોલન) દિવસ।
- 10, 1860 ઈ. સંગીત સમ્માટ વિષ્ણુ નારાયણ ભાતખણ્ડે જયન્તી।
- 11, 1908 ઈ. ખુદીરામ બોસ બલિદાન (ફૌંસી) દિવસ।
- 12, 1919 ઈ. ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈ જયન્તી।
- 13, 1638 ઈ. વીર દુર્ગાદાસ રાઠૌર જયન્તી।
- 13, 1795 ઈ. દેવી અહિલ્યાબાઈ હોલ્કર જયન્તી।
- 14, 1947 ઈ. ભારત વિભાજન, અખણ ભારત સ્મૃતિ સંકલ્પ, સિન્ધુ સ્મૃતિ દિવસ।

શાખા પુસ્તિકા માટે જાહેર કરીની દિવસ

- 15, 1947 ઈ. સ્વતંત્રતા દિવસ
- 15, 1872 ઈ. યોગીરાજ મહર્ષિ અરવિન્દ જયન્તી।
- 16, 1831 ઈ. રાની અવન્તીબાઈ લોધી જયન્તી।
- 30, 1936 ઈ. મદામ ભીખાજી કામા (મૈડમ કામા) પુણ્યતિથિ।
- 17, 1909 ઈ. મદનલાલ ધીંગડા બલિદાન દિવસ (લંદન મેં ફાઁસી)।
- 18, 1700 ઈ. પેશવા બાજીરાવ જયન્તી।
- 20, 1992 ઈ. માન. યાદવરાવ જોશી પુણ્યતિથિ।
- 22, 1982 ઈ. એકનાથ રાનાડે પુણ્યતિથિ।
- 23, 2008 ઈ. સ્વામી લક્ષ્મણાનન્દ બલિદાન દિવસ।
- 25, 1945 ઈ. રાસ બિહારી બોસ પુણ્યતિથિ।
- 25, 1303 ઈ. રાની પદ્મિની જૌહર (પ્રથમ સાકા) દિવસ।
- 26, 2018 ઈ. રક્ષાબન્ધન ઉત્સવ।
- 28, 1903 ઈ. માન. બાબા સાહેબ આષ્ટે જયન્તી।
- 29, 1905 ઈ. મેજર ધ્યાનચન્દ (હાકી કે જાડુગર) જયંતી।
- 30, 1888 ઈ. કન્હાઈ લાલ દત્ત જયન્તી।

સિતમ્બર માસ

- 1, 1581 ઈ. શ્રી ગુરુ રામદાસ 'જેઠા'પુણ્યતિથિ (ભાદ્રપદ શુ.2)
- 3, 1914 ઈ. મા. યાદવરાવ જોશી જયન્તી।
- 4, 1669 ઈ. કાશી વિશ્વનાથ મંદિર વિધ્વંસ (ઔરંગજેબ દ્વારા)।
- 5, 1888 ઈ. ડૉ. રાધાકૃષ્ણન જયન્તી (શિક્ષક દિવસ)।
- 7, 1539 ઈ. ગુરુ નાનક દેવ પુણ્યતિથિ।
- 10, 1915 ઈ. બાઘા જતિન બલિદાન દિવસ।

શાહા પુસ્તિકા કાર્યક્રમ

- 11, 1893 ઈ. વિશ્વ વિજય દિવસ (સ્વામી વિવેકાનંદ દ્વારા શિકાગો મેં ઉદ્ઘોધન)।
- 12, 1991 ઈ. સ્વદેશી દિવસ (સ્વદેશી જાગરણ મંચ)।
- 13, 1929 ઈ. યતીન્દ્રનાથ દાસ બલિદાન દિવસ।
- 15, 1861 ઈ. એમ. વિશ્વેશ્વરેયા જયન્તી।
- 15, 1915 ઈ. જતિન મુખર્જી બલિદાન દિવસ।
- 17, 1892 ઈ. હનુમાન પ્રસાદ પોદાર જયન્તી
- 17, 2018 ઈ. ભગવાન વિશ્વકર્મા પૂજન (મજદૂર દિવસ, ભારતીય મજદૂર સંઘ, ભાદ્રપદ શુક્ર અષ્ટમી)।
- 19, 1726 ઈ. ખણ્ડોબલ્લાલ પુણ્યતિથિ
- 19, 1936 ઈ. પ્રસિદ્ધ સંગીતજ્ઞ પં. ભાતખણ્ડે પુણ્યતિથિ।
- 20, 1928 ઈ. નારાયણ ગુરુ પુણ્યતિથિ।
- 21, 2003 ઈ. મોરોપંત પિંગલે પુણ્યતિથિ।
- 21, 1725 ઈ. અહિલ્યાબાઈ હોલ્કર જયન્તી।
- 23, 1908 ઈ. રામધારી સિંહ દિનકર જયન્તી।
- 24, 1861 ઈ. ભીકા જી કામા (મૈડમ કામા) જયન્તી।
- 23, 2018 ઈ. ગણેશ વિસર્જન।
- 24, 2018 ઈ. પિતૃ પક્ષ (શ્રાદ્ધ) પ્રારમ્ભ।
- 25, 1916 ઈ. પં. દીનદયાલ ઉપાધ્યાય જયન્તી।
- 26, 1820 ઈ. ઈશ્વરચન્દ્ર વિદ્યાસાગર જયન્તી।
- 27, 1833 ઈ. રાજારામ મોહન રાય પુણ્યતિથિ।
- 28, 1907 ઈ. સરદાર ભગત સિંહ જયન્તી।
- 30, 1978 ઈ. માન. માધવરાવ મુલે પુણ્યતિથિ

આપનોં ક્ષે આપની બાત

આત્મીય બન્ધુવર,

સાદર જય શ્રીરામ।

ઇશ કૃપા સે સભી બન્ધુ સ્વસ્થ એવં સાનન્દ હોકર શાખા વિસ્તાર મેં લગે હોંગે। એસી આશા હૈ। સંઘ શિક્ષા વર્ગોને પણ જુલાઈ માસ સે અપના નયા સત્ર નવીન યોજનાઓં, રચનાઓં એવં નયે ઉત્સાહ કે સાથ આરમ્ભ હોતા હૈ। આગામી કાર્યક્રમ નિમ્નવત હૈનું-

જુલાઈ માહ

- 7 સે 14 જુલાઈ શાખા દૃઢીકરણ હેતુ વિસ્તારક સપ્તાહ।
- 8 જુલાઈ (માહ કા દૂસરા રવિવાર) શાખા ટોલી અભ્યાસ વર્ગ નગર/ખંડ
કે અનુસાર।
- 14 જુલાઈ અધિકતમ સંખ્યા દિવસ।
- 15,16,17 જુલાઈ પ્રાન્ત પ્રચારક બૈઠક સોમનાથ ગુજરાત।
- 15 સે 29 જુલાઈ શ્રી ગુરુપૂજન ઉત્સવ (27 જુલાઈ ગુરુ પૂર્ણિમા)।
- 21, 22 જુલાઈ અખિલ ભારતીય બૈઠક (શારીરિક વ બૌદ્ધિક
વિભાગ) રાયપુર।

અગસ્ત માહ

- 5 અગસ્ત પ્રાન્ત વ્યવસ્થા બૈઠક (ગુરુ પૂજન ઉત્સવ કા સમાપન)
- 9 અગસ્ત શિવરાત્રિ।
- 14 અગસ્ત અખંડ ભારત સંકલ્પ દિવસ શાખા અનુસાર કરના હૈ
- 18 સાયં સે 19 દો. તક શાખા ટોલી પર્યન્ત અભ્યાસ વર્ગ જિલા સ્તર પર
- 26 અગસ્ત રક્ષા બંધન ઉત્સવ શાખા અનુસાર કરના હૈ।

સિતમ્બર માહ

- 1 સે 2 સિતમ્બર સાયં તક પ્રાથમિક શિક્ષા વર્ગ સર્જચાલન ટોલી બૈઠક
(વિભાગ સ્તર પર)
- 3 સે 10 સિતમ્બર પ્રાન્ત પ્રચારક જી કા વિભાગશા: પ્રવાસ 20 સે 30
વર્ષ કે સ્વયંસેવક એવં ગતિવિધિ પ્રમુખો હેતુ।

शाखा पुस्तिका शाखा पुस्तिका

- 5 से 15 सितम्बर नवीन विस्तारक वर्ग शिकारपुर।
- 9 सितम्बर (माह का दूसरा रविवार) शाखा टोली अभ्यास वर्ग नगर/खंड के अनुसार।
- 15, 16 सितम्बर गण शिक्षक वर्ग (प्राथमिक शिक्षा वर्ग)
- 22, 23 सितम्बर बौद्धिक विभाग की कार्यशाला, मेरठ
- 23-30 सितम्बर शाखा दृढ़ीकरण सप्ताह।
अपनी योजना, रचना और उनका क्रियान्वयन प्रभावी एवं परिणामकारी रहे, इस निमित्त कुछ बिन्दुओं पर ध्यान केन्द्रित करना यथेष्ट रहेगा
- ❖ त्रि-वर्षीय कार्य विस्तार योजनान्तर्गत खण्ड/नगर केन्द्रों तक शाखा सुदृढ़ीकरण और मण्डलों/बस्तियों की ओर कार्य विस्तार, संगठन की अपेक्षाओं का विषय है, कार्य विस्तार हेतु निर्दिष्ट सभी बिन्दुओं में से एक प्रान्त के सभी राजमार्गों और राज्य मार्गों पर, बाजार केन्द्रों के रूप में विकसित सघन बस्तियों को प्राथमिकता देकर उनमें कार्य स्थापित करना, खोज कर दिखने वाला कार्य नहीं, एक झलक में राह चलते पथिक को दिखने वाला- ऐसा कार्य स्थापित करना इस वर्ष की प्राथमिकता है- ऐसा मानकर कार्य योजना बनाये।
- ❖ शाखा स्थायी, प्रभावी और परिणामकारी हो, इसके लिये अभी से शाखा टोली गठित कर इस टोली की साप्ताहिक बैठक भी निश्चित करना योग्य रहेगा, शाखा का अन्तिम लक्ष्य व्यक्ति परिवर्तन के द्वारा समाज परिवर्तन करना है, शाखा के प्रभाव को नापने का मापदण्ड भी यही है। शाखा के सभी कार्यकलाप तदनुरूप हो- ऐसी अपेक्षा है।
- ❖ प्रत्येक शाखा की अपनी शाखा पुस्तिका हो, उसमें शाखा के स्वयंसेवकों की सूची हो, उपस्थिति का निर्देशन भी उसी में हो, वर्ष भर के सभी विशिष्ट कार्यों का और अधिकारियों के प्रवास का उसमें अंकन हो- ऐसी अपेक्षा विगत कई वर्षों से की जा रही है। संघ की कार्य प्रणाली में अपेक्षायें दीर्घ काल तक लम्बित नहीं रहती। पूरा विश्वास है कि आपने भी अपेक्षाओं को लम्बित नहीं रखा होगा।
- ❖ प्रत्येक कार्य विभाग के पास कार्यकर्ताओं की प्रचुरता रहे। इस निमित्त प्रत्येक कार्य विभाग/आयाम प्रमुख अपनी टोली की रचना-योजना

શાખા પુસ્તિકા માટે વિષય

(શારીરિક ટોલી, બૌદ્ધિક ટોલી આદિ) જુલાઈ માસ મેં હી અવશ્ય કર લેંગે તો કાર્ય સંચાલન પ્રભાવી ભી હોગા ઔર સુવિધાજનક ભી।

- ❖ નગર/ખણ્ડ અભ્યાસ વર્ગ એવં બૈઠકેં પ્રારમ્ભ કરને કે લિયે અપેક્ષિત કાર્યકર્તાઓની સૂચી ઉનકી ઉપસ્થિતિ ઔર અભ્યાસ વર્ગ પ્રમુખ સુનિશ્ચિત કરના યથેષ્ટ રહેગા। વિભિન્ન પ્રવાસ ઔર પ્રવાસ મેં વાછિત વિષયોને જૈસે વિદ્યાર્થી શાખા ટોલી, શાખા પાલક, ઔસત ઉપસ્થિતિ, શાખા કે શારીરિક વ બૌદ્ધિક કાર્યક્રમ, અભ્યાસ વર્ગ, બૈઠકેં આદિ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર ક્રિયાન્વયન કરના યથેષ્ટ હોગા।
- ❖ શાખા કે વાર્ષિક કાર્યક્રમ જૈસે અધિકતમ ઉપસ્થિતિ સપ્તાહ, શ્રી ગુરુ પૂર્ણિમા ઉત્સવ, રક્ષાબન્ધન, શ્રી ગુરુપૂજન (શ્રી ગુરુ દક્ષિણા) આદિ કા યથાસમય આયોજન કરતે હીં હોય ઔર કરેંગે ભી।
- ❖ 14 અગસ્ટ 1947 કો હુઆ ભારત વિભાજન દુર્ભાગ્યપૂર્ણ તો હૈ પર સ્થાયી નહીં હૈ- એસા પ્રત્યેક રાષ્ટ્ર ભક્ત કા માનના હૈ। અતઃ ઇસ દિન કો (અખણ્ડ) ભારત માતા પૂજન એવં અખણ્ડ ભારત સંકલ્પ દિવસ કે રૂપ મેં મનાયેં- એસા આગ્રહ હૈ। એસે કાર્યક્રમ વિદ્યાલયોને મેં ઔર સમાજ કે બીચ જાકર ભી આયોજિત કિયે જા સકતે હૈનું।
- ❖ જો બાંતે ધ્યાન મેં આને સે રહ ગઈ હોં, ઔર આપ સભી અનુભવી બન્ધુઓને કે ધ્યાન મેં આતી હોં, ઉનકો ભી ઇસમાં જોડિતે હુએ કાર્ય નિષ્ઠાદન કી યોજના બનાયેંગે, એસા પર્ણ વિશ્વાસ હૈ।
- ❖ શાખા પુસ્તિકા કા નિર્માણ હેતુ આપકે, અનુભવોની ઔર સુજ્ઞાવોની કી સદૈવ પ્રતીક્ષા રહેગી। સંઘ કાર્ય વેગ કે સાથ પ્રવાહમાન હો, આપ સભી બન્ધુઓની કા ઉત્સાહ નયે સત્ત્ર મેં દોગુના હો, ઇસ આશા અભિલાષા કે સાથ સભી કો દીર્ઘ જીવન ઔર ઉજ્જવલ ભવિષ્ય કી શુભકામના।

શેષ શુભ....

આપકા શુભેચ્છા

અંજેય કુમાર

પ્રાન્ત્ત બૌદ્ધિક શિક્ષણ પ્રમુખ

જે-223 ગામા-II, ગ્રેટર નોએડા

વિદ્યાર્થી શાખા

સુભરાષિત

જુલાઈ માહ હેતુ

વૃક્ષ કબહું નહિં ફલ ભખૈ, નદી ન સંચૈ નીર ।

પરમારથ કે કારને, સાધુન ધરા શરીર ॥

અર્થ : વૃક્ષ કબી અપને ફલ સ્વયં નહિં ખાતે, નદી અપને લિયે જલ સંગ્રહ નહિં કરતી । સજ્જનોનું જીવન ભી પરોપકાર કે લિયે હોતા હૈ ।

અગસ્ત માહ હેતુ

વાણી રસવતી યસ્ય, યસ્ય શ્રમવતી ક્રિયા ।

લક્ષ્મી દાનવતી યસ્ય, સફલં તસ્ય જીવનમ् ॥

અર્થ : જિસકી વાણી મેં મધુરતા, જો પરિશ્રમશીલ હૈ તથા જિસકા ધન દાન કે લિયે હૈ, ઉસકા જીવન સફળ માના જાતા હૈ ।

સિતમ્બર માહ હેતુ

જિસકો ન નિજ ગૌરવ તથા નિજ દેશ કા અભિમાન હૈ ।

વહ નર નહિં નર-પણુ નિરા ઔર મૃતક સમાન હૈ ॥

અર્થ : જિસકો અપને ગૌરવ વ અપને દેશ પર સ્વાભિમાન નહિં હૈ, વહ વ્યક્તિ મનુષ્ય હોને પર ભી મનુષ્ય નહિં હૈ । વહ પણુ કે સમાન હૈ ઔર મૃતક કે સમાન હૈ ।

અમृત વચન

જુલાઈ માહ હેતુ

સ્વામી વિવેકાનન્દ ને કહા કિ જब કબી ભારત કે સચ્ચે ઇતિહાસ કા પતા લગાયા જાયેગા, તબ યહ નિઃસંદેહ પ્રમાણિત હોગા કિ ધર્મ કે સમાન હી વિજ્ઞાન, દર્શન, સંગીત, સાહિત્ય, ગણિત, લલિત કલા આદિ મેં ભી ભારત સમ્પૂર્ણ સંસાર કા આદિ ગુરુ રહા હૈ।

અગસ્ટ માહ હેતુ

પ.પૂ. શ્રી ગુરુજી ને કહા કિ સામાન્ય સ્વયંસેવક હોના પ્રતિષ્ઠા કી બાત હૈ। ઉસકે સમાન ગર્વ કરને યોગ્ય અન્ય કોઈ બાત નહીં હો સકતી। પદ ઔર અધિકાર તો કેવળ વ્યવસ્થા કી બાતોં હૈન્ મૂલ આધાર હૈ સ્વયંસેવક હોના।

સિતમ્બર માહ હેતુ

પૂ. બાલાસાહબ દેવરસ ને કહા કિ ડૉક્ટર જી કોરે ચિન્તક નહીં થે। ઉન્હોને વ્યક્તિ નિર્માણ અર્થાત् વ્યક્તિ કી મનોરચના સમ્ભાલને કે લિયે દૈનિક શાખા કી અનોખી પદ્ધતિ કા વિકાસ કિયા ઔર નિજ કે ઉદાહરણ સે હજારોં અન્ત:કરણો મેં હિન્દૂ સંગઠન કે સ્વપ્ન કો સાકાર કર દિખાને કે સંકલ્પ કો જગાયા।

બોધકથા - ૧ નીવં કા પત્થર

बात सन् 1928-29 की है। लाल बहादुर शास्त्री जी लोक मण्डल की जिम्मेदारियाँ लेकर इलाहाबाद पहुँचे थे। दुबले-पतले, सिर पर टोपी, पैरों में देशी जूते, हंसमुख, संकोची स्वभाव के और दलगत राजनीति से सर्वथा अलग। उनका कहना था कि अखबारी विवरणों में उनका नाम न छपे। कुछ मित्रों ने एक दिन पूछ ही लिया, ‘आपको अखबारों में नाम छपने से परहेज क्यों है? कुछ पशोपेश के बाद उन्होंने बताया, ‘लोक सेवक मंडल के कार्य के लिये दीक्षा के समय लाला लाजपत राय जी ने कहा था- ‘लालबहादुर! ताजमहल में दो तरह के पत्थर लगे हैं। एक बढ़िया किस्म का संगमरमर है, उसी से मेहराब और गुम्बद बने हैं, उसी से जालियाँ काटी गई हैं, उसी से मीनाकारी और पच्चीकारी की गई हैं। उन्हीं में रंग-बिरंगे बेल-बूटे भरे गये हैं। दूसरी तरह के पत्थर हैं- टेढ़े-मेढ़े और बेढ़ंगे। वे सब नींव में दबे पड़े हैं। उनकी कोई प्रशंसा नहीं करता, लेकिन इन्हीं नींव के पत्थरों पर ताजमहल की इमारत खड़ी है। मैं चाहता हूँ, लोक-सेवक मंडल के आजीवन सदस्य नींव के पत्थर बने। वे ठीक कामों पर ध्यान दें, और सस्ते प्रचार से खुद को बचाये रखें। दोस्तों, मुझे क्षमा करें, मैं नींव का पत्थर ही रहना चाहता हूँ।

શાખા પુસ્તિકા બોધકથા - ૨

રૂપ વ ગુણ- શ્રેષ્ઠ કૌન?

મગધ સમ્રાટ ચન્દ્રગુપ્ત ને એક બાર આચાર્ય ચાણક્ય સે કહા, ‘ગુરુવર, કાશ! આપ સુન્દર હોતે? ચાણક્ય ને કહા, “રાજન! મનુષ્ય કી પહોંચાન ઉસકે ગુણોને સે હોતી હૈનું, રંગરૂપ સે નહીં।’ તબ ચન્દ્રગુપ્ત ને પૂછા, “આચાર્ય, ક્યા આપ એસા કોઈ ઉદાહરણ પ્રસ્તુત કર સકતે હો જહાઁ ‘ગુણ’ કે સામને ‘રૂપ’ છોટા રહ ગયા હો। તબ ચાણક્ય ને રાજા કો દો અલગ-અલગ ગિલાસ પાની પીને કો દિયા। ફિર ચાણક્ય ને કહા, ‘પહલે ગિલાસ કા પાની સ્વર્ણ કે ઘડે કા થા ઔર દૂસરે ગિલાસ કા પાની મિટ્ટી કે ઘડે કા। આપકો કૌન-સા પાની અચ્છા લગા।’ ચન્દ્રગુપ્ત બોલે, ‘મિટ્ટી કે ઘડે કા’। પાસ હી સમ્રાટ કી પત્ની બૈઠી થી। વહ ઇસ ઉદાહરણ સે કાફી પ્રભાવિત હુઈ। મહારાની ને કહા, ‘વો સોને કા ઘડા કિસ કામ કા જો સંતુષ્ટિ ન દે સકે। મટકી ભલે હી કુરુપ હો, લેકિન પ્યાસ મટકે કે પાની સે હી બુઝતી હૈ।’ યાનિ રૂપ નહીં ગુણ મહત્વપૂર્ણ હોતા હૈ।

“ઉત્તરં યત્સમુદ્રસ્ય હિમાદ્રેશચૈવ દક્ષિણમ् ।

વર્ષ તદ્ભારતં નામ ભારતી યત્ર સન્તતિઃ॥”

(વિષ્ણુ પુરાણ ૨-૩-૦૧)

“હિમાલયં સમારભ્ય યાવદિન્દુ સરોવરમ् ।

તં દેવ નિર્મિતં દેશં હિન્દુસ્થાનं પ્રચક્ષ્યતે ॥

(બાર્હસ્પત્ય શાસ્ત્ર)

ଶାଖା ପୁସ୍ତିକା ବୋଧକଥା - 3

शिक्षा का महत्व

एक बार डॉ. अब्दुल कलाम अपने सहयोगी सृजन पाल सिंह से कहा, 'तुम युवा हो, शिक्षित हो। तुम अपने उत्तम कार्यों से देश को बहुत कुछ दे सकते हो। यह बताओ कि तुम स्वयं को किस प्रकार से याद किये जाना चाहते हो।' डॉ. कलाम का यह प्रश्न सुनकर सृजन पाल स्तब्ध रह गये कि अभी तो उन्होंने अपने जीवन में कुछ विशेष उपलब्धियाँ प्राप्त भी नहीं की हैं जिन्हें पूरा राष्ट्र अथवा विश्व याद रख सके। सृजनपाल की यह स्थिति देख डॉ. कलाम बोले, 'क्या हुआ। भाई, तुम्हें अभी तक के अपने कार्यकाल में जो भी उल्लेखनीय व बढ़िया कार्य लगा हो, वही बता दो।' सृजनपाल ने विनम्रतापूर्वक कहा, सर, जीवन में अभी सर्वोत्तम करना शेष है। दूसरे, मैंने तो अभी तक ऐसी कोई विशेष उपलब्धियाँ पाई भी नहीं हैं। ऐसे में कुछ समझ नहीं आ रहा कि आपके प्रश्न का क्या उत्तर दूँ? डॉ. कलाम बोले, 'चलो बताओ, तुम अपनी उपलब्धियों के कारण याद किये जाना चाहते हो या अपने कार्य के माध्यम से?' सृजनपाल ने कहा, दोनों कारणों से। लेकिन कृपया आप बताइये, आप स्वयं को किस रूप में याद किया जाना चाहते हैं- राष्ट्रपति, वैज्ञानिक, लेखक या मिसाइलमैन। अपने प्रश्न के बाद सृजनपालन डॉ. कलाम की ओर देख ही रहे थे कि वह बोले, 'मैं तो चाहूँगा कि लोग मुझे एक शिक्षक के रूप में याद रखें। एक शिक्षक ही ऐसा होता है जो बच्चों को शिल्पकार की तरह तराश कर उसे जीवन में सफल बनाता है। इसलिये मैं प्रयास करूँगा कि लोग मुझे शिक्षक के रूप में ही जानें।'

શાખા પુસ્તિકા વ્યવસ્થાપકારી શાખા

વ્યવસ્થાપક શાખા

સુભાષિત

જુલાઈ માસ હેતુ

ઉદ્યમં સાહસં ધૈર્ય, બુદ્ધિ: શક્તિ: પરાક્રમઃ।

ષડેતે યત્ર વર્તન્તે, તત્ર દેવઃ સહાયકૃત ॥

અર્થ : પ્રયાસ, સાહસ, ધૈર્ય, બુદ્ધિ, શક્તિ તથા પરાક્રમ જહાઁ યાં છે:
ગુણ હોતે હોય વહાઁ દેવ ભી સહાયક હોતે હોય।

અગસ્ટ માહ હેતુ

નહિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મંતીથ કુદાચન ।

અવેરેન ચ સમ્મન્તિ, એસ ધર્મો સનત્તનો ॥

(ધર્મ પદ યમક વગ્ગો 5) (પાલી ભાષા)

અર્થ : વૈર સે કબી વૈર શાંત નહીં હોતા, અવૈર સે (સ્નેહ, પ્રેમ સે) હી
શાંત હોતા હૈ, યાં સનાતન ધર્મ હૈ।

સિતમ્બર માહ હેતુ

યતો યતો નિશ્ચયરતિ, મનશ્ચચલમસ્થિરમ् ।

તત્ત્સ્તસ્તો નિયમ્યૈતદ્ય, આત્મન્યેવ વશં નયેત् ॥

(ગીતા 6/26)

અર્થ : યાં ચંચલ ઔર અસ્થિર મન જહાઁ-જહાઁ વિચલિત હોતા હૈ, વહાઁ
સે ઉસે નિયંત્રિત કરકે સ્વયં કે વશ મેં કરોં।

અમૃત વચન

જુલાઈ માહ હેતુ

પ.પૂ. શ્રીગુરુજી ને કહા કિ યહ હિન્દુ રાષ્ટ્ર સનાતન હૈ। ઇસ ભૂમિ કે સાથ ઇસકા સમ્વન્ધ સદા સર્વદા કા હૈ। ઇસલિયે યહ ભી ધ્યાન મેં રહુના ચાહિયે કિ અનેકાનેક મહાપુરુષોં ને ઇસકી અખણ્ડ ધારા કો હી પૃષ્ઠ કિયા। ઇસકે શરીરબિંદ્યોં કે લમ્બે પ્રવાહ કો ખણ્ડિત નહીં હોને દિયા। ઉસી પ્રકાર હમ ભી ઇસસે અભિન્ત્રત્વ કે સાથ તાદાત્ય પ્રાપ્ત કરેંગે ઔર ભૂલ સે ભી એસા કોઈ વ્યક્તિગત અથવા સંસ્થાગત અભિનવેશ નિર્માણ નહીં હોને દેંગે, જો અલગાવ કા પરિચાયક હો।

અગસ્ટ માહ હેતુ

ધ. દીનદયાલ ઉપાધ્યાય ને કહા કિ વિશ્વ કા જ્ઞાન ઔર આજ તક કી અપની સમ્પૂર્ણ પરમ્પરા કે આધાર પર હમ એસા ભારત નિર્માણ કરેંગે, જો હમારે પૂર્વજીઓ કે ભારત સે અધિક ગૌરવશાલી હોગા। જિસમે જન્મા માનવ અપને વ્યક્તિત્વ કા વિકાસ કરતા હુઅ સમ્પૂર્ણ માનવ હી નહીં, અપિતુ સૃષ્ટિ કે સાથ એકાત્મતા કા સાક્ષાત્કાર કર 'નર સે નારાયણ' બનને મેં સમર્પણ હો સકેગા। યહ હમારી સંસ્કૃતિ કા શાશ્વત, દૈવી ઔર પ્રવાહમાન રૂપ હૈ। ચૌરાહે પર ખડે વિશ્વ-માનવ કે લિયે યહી હમારા દિગ્દર્શન હૈ।

સિતમ્બર માહ હેતુ

મા. દત્તોપંત ઠેંગડી ને કહા કિ સમ્પૂર્ણ કાર્ય પદ્ધતિ કા લક્ષ્ય હૈ, હર એક વ્યક્તિ કે હૃદય પર સંસ્કાર દેના કિ મૈં અકેલા નહીં, પૃથ્વી નહીં, સમ્પૂર્ણ સમાજ કે સાથ એકાત્મ હું। મનુષ્ય કે શરીર ઔર ઇસકે એક અવયવ કા જો સમ્વન્ધ હોતા હૈ, વહીં સમ્પૂર્ણ સમાજ ઔર એક વ્યક્તિ કા સમ્વન્ધ હૈ। ઇસી દૃષ્ટિ સે સમ્પૂર્ણ સમાજ કે સાથ એકાત્મતા કા સંસ્કાર હર હૃદય પર અંકિત કરને કે લિયે સભી કાર્યક્રમોં ઔર કાર્યપદ્ધતિ કી રચના હૈ।

ચર્ચા - 1

શાખા કાર્યકર્તા (ટોલી)

(કાર્યવાહ, મુખ્ય શિક્ષક, ગણ શિક્ષક, ગટનાયક)

1. શાખા કાર્યવાહ - શાખા ક્ષેત્ર કા પ્રમુખ હૈ। મુખ્ય શિક્ષક વ શાખા ટોલી કો સમ્બાલના એવં ઉસકા વિકાસ કરના, અભિભાવકોં સે સમ્પર્ક વ સમ્વાદ રખના। શાખા કો મુહલ્લે સે વ મુહલ્લે કો શાખા સે જોડના પ્રમુખ કાર્ય।

2. મુખ્ય શિક્ષક- શાખા ટોલી કા વિકાસ, 60 મિનટ કી શાખા કે કાર્યક્રમોં કી રચના વ સંચાલન, ગટ એવં ગણ વ્યવસ્થા કો વિકસિત કરના। ગણશ: કાર્યક્રમોં કા સંચાલન કરના।

3. ગણ શિક્ષક - ગણ કા શિક્ષક। સંઘસ્થાન પર અપને ગણ કો સંચાલિત કરના, ઉત્સાહ વ મસ્તી સે પરિપૂર્ણ શારીરિક કાર્યક્રમોં કી સરચના એવં ક્રિયાન્વયન કરના। સાથ હી ગટનાયકોં વ અપને સ્વયંસેવકોં સે સ્નેહ સમ્બન્ધ રખના।

4. ગટનાયક - ગટ કા પ્રમુખ। અપને મૌહલ્લે, ગલી મેં નેતૃત્વ પ્રદાન કરને વાલા। અપને ગટ કે સ્વયંસેવકોં ઉનકે પરિવારજનોં તથા અન્ય નયે બન્ધુઓં સે સમ્પર્ક-સંવાદ કરને તથા ઉનકો શાખા પર લાને વાલા વ ઉનકે સુખ-દુખ મેં સહભાગી હોને વાલા।

- ગટનાયક યાને ઉસ ક્ષેત્ર કા નાયક- પ.પુ. શ્રીગુરુજી।
- ક્ષેત્ર કે પ્રત્યેક ઘર સે સમ્પર્ક તથા પ્રત્યેક ઘર સે સ્વયંસેવક બનાના।

સ્વયંસેવક કે ગુણ ઔર વ્યવહાર

1. સ્વયંસેવક કે ગુણ-

1. અક્ષય ધ્યેયનિષ્ઠા 2. નિરન્તર સાધના 3. 24 ઘંટે કા સ્વયંસેવક 4. ચરિત્રવાન 5. સમર્પણ (અહંકાર શૂન્યતા, અનુશાસિત વ સંઘાનુકૂલ જીવન

શાખા પુસ્તિકા માટે વ્યવહાર

રચના) 6. વ્યવહાર કુશલતા (છોટે-બડે સ્વયંસેવકોं, પરિવાર, નિવાસ વ વ્યવસાય ક્ષેત્ર આદિ કે પ્રતિ) 7. દૃઢતા (વીરબ્રત, જૈસે 'લહૂ દેંગે પરન્તુ દેશ કી માટી નહીં દેંગે') 8. આત્મવિશ્વાસ 9. વિજિગીષુ વૃત્તિ 10. આત્મનિરીક્ષણ 11. તત્ત્વ તથા વ્યવહાર મેં એકરૂપતા (કથની-કરની સમાન) 12. લોકસંગ્રહી 13. પ્રયત્ન પૂર્વક સ્વયં કે સર્વાગીણ વિકાસ કે લિયે આગ્રહી (અધિકાધિક દાયિત્વ ગ્રહણ કરને કી માનસિકતા)।

2. સ્વયંસેવક કા વ્યવહાર

ક. સંઘ કાર્ય મેં- સ્વયંસેવકોં કે સાથ પરસ્પર બન્ધુભાવ, નિઃસ્વાર્થ, નિશ્ચલ, આત્મીયતા વ સ્નેહપૂર્ણ વ્યવહાર (પારિવારિક અનુભૂતિ) સે ધ્યેય કી ઓર બઢાને વાલા। એક-દૂસરે કા વિકાસ કરને કે પ્રયત્ન મેં સંલગ્ન (કર્દી બાર મિત્રતા તો બની રહી હૈ પરન્તુ સંઘ બીચ મેં સે નિકલ જાતા હૈ, યહ યોગ્ય નહીં હૈ), સબકે ગુણવાલોકન કરને વાલા દોષાન્વેષણ કરને વાલા નહીં।

ખ. સ્વયંસેવકોં કા અધિકારી કે પ્રતિ- આદર, શ્રદ્ધા વ વિશ્વાસ યુક્ત વ્યવહાર। અધિકારી કે માર્ગદર્શન કે અનુસાર જીવન મેં સદ્ગુણ લાને કા પ્રયત્ન । સદૈવ ગુણગ્રહણ કરને કી મનોભૂમિકા। કાર્ય કો ઉત્તરદાયિત્વ પૂર્ણ તથા પ્રમાણિકતા સે સમ્પત્ત કરને કા ભાવ, અનુશાસનયુક્ત વ્યવહાર। બનાવટી વ્યવહાર હમારે વિકાસ તથા કાર્ય મેં બાધક હોગા।

ગ. અધિકારી કા સ્વયંસેવક કે પ્રતિ- સ્વયંસેવક કે વિકાસ કે લિયે સહયોગી એવં માર્ગદર્શક। કાર્યવૃદ્ધિ કી દૃષ્ટિ સે વિધિ-નિષેધ સહિત બતાયે ગયે વ્યવહાર કો અપને જીવન મેં ભી ક્રિયાન્વિત કરને વાલા, પક્ષપાત રહિત વ આત્મીયતાપૂર્ણ વ્યવહાર। માતા જૈસા વાતસલ્ય, પિતા જૈસા હિતચિન્તક, બડે ભાઈ જૈસી આત્મીયતા, મિત્ર જૈસી અભિન્નતા।

3. સમાજ કે સાથ વ્યવહાર- સમાજ કે પ્રતિ શ્રદ્ધાભાવી। સદૈવ સમાજ કે હિત કે લિયે ચિન્તન કરને વાલા, સમાજ કે પ્રત્યેક ઘટક સે બન્ધુભાવ, સમાજ કે સુખ-દુખ મેં સંવેદનાઓં કે સાથ તાદાત્મ્ય ભાવ। ભીષણ પરિસ્થિતિયો મેં ભી દેશ એવં સમાજ કાર્ય કે લિયે સદૈવ તત્પર રહને વાલા,

શાખા પુસ્તિકા શાખા

સંકટ વ ચુનौતિયોं કે સમય આગે ઔર પુરસ્કાર મિલતે સમય સર્વૈ પીછે રહ્ને વાલા। અહંકાર શૂન્ય, સેવાભાવી, સ્નેહિલ। વ્યવસાય/નૌકરી મેં પ્રમાણિક। પરિવાર, વર્ગ, ભાષા, સંસ્થા, પ્રાન્ત, સમ્પ્રદાય આદિ કે મિથ્યાભિમાન સે દૂર રહ્ને વાલા।

4. વ્યક્તિગત જીવન મેં - મૃદુભાવી, નિશ્ચલ, પારદર્શી, નિયમિત, વ્યવસ્થાપ્રિય।

- સમય નિયોજક, હંસમુખ, મિતવ્યયી, મિલનસાર, સમ્વેદનશીલ, સમયપાલક।
- વ્યક્તિગત, પારિવારિક, સામાજિક તથા સાંઘિક જીવન મેં કર્તવ્યોં કો આચરણ મેં પ્રકટ કરને વાલા। સભી કર્તવ્યોં કા નિર્વહન કરતે હુએ સંઘ કાર્ય કો પ્રાથમિકતા દેને વાલા વ સ્વદેશી કા આગ્રહી।
- પરિવારજનોં મેં સંઘ કાર્ય કે પ્રતિ શ્રદ્ધા, આત્મીયતા એવં વિશ્વાસ નિર્માણ કરને વાલા।
- સંઘ કે સંસ્કારોં કે કારણ જીવન મેં સદગુણ સમ્પદા બઢ રહી હૈ। એસા પરિવારજનોં કો આભાસ કરાને વાલા।
- કિસી ભી પ્રકાર કે સંકટ (આર્થિક, સામાજિક, ધાર્મિક આદિ) આને પર ભી મન કા સંતુલન બનાયે રખને વાલા।
- સર્વત્ર વ્યવહાર મેં તાદાત્મ ભાવ મર્યાદાપૂર્ણ વ્યવહાર, વિવેકબુદ્ધિ। યદ્યપિ “શુદ્ધમ લોક વિરુદ્ધં ન કરણીયં ન ચરણીયમ्”

અનુશાસન કા સ્વરૂપ વ મહત્વ

- અનુશાસન સંગઠન કા પ્રાણ હૈ। ઉસી સે શક્તિ કા નિર્માણ હોતા હૈ- “સમૂહ-અનુશાસન-સંગઠન।”
- સ્વચ્છન્દતા કો સ્વતંત્રતા નહીં કહા જા સકતા। અનુશાસન પ્રતિબન્ધ નહીં હૈ।
- અનુશાસન દ્વારા હી શરીર, મન, બુદ્ધિ ઔર આત્મા કો ધ્યેયાનુરૂપ બનાના સમ્ભવ।

शाखा पुस्तिका अनुशासन

- बिना किसी प्रतिदान अथवा पुरस्कार की इच्छा या बिना किसी भय या दबाव के, स्वयंस्फूर्त, तन-मन व कर्तव्य बुद्धि से उच्चतम ध्येय की प्राप्ति में सहयोग करना अनुशासन है।
- साध्य प्राप्ति के लिये विधि-निषेधों का स्वयं स्फूर्ति से पालन व उसका अभ्यास करना भी अनुशासन है।
- अनुशासन का सम्बन्ध ध्येय, जीवन और कार्य से है।
- सामाजिक अनुशासन एकांकी जीवन से सम्बद्ध नहीं है।
- अनुशासन और सैनिकीकरण में अन्तर।
- अनुशासन में भी स्निग्धता का वातावरण निर्माण करना सम्भव।
- अनुशासन का अर्थ है ‘निश्चित नियम-व्यवस्था से चलना।’
- शारीरिक अनुशासन-आज्ञा पालन का भाव तथा उच्च स्तर की मानसिकता है। यह यानिक नहीं हो सकता।
- संयम अनुशासन का आवश्यक लक्षण है।
- अनुशासन का बाहरी स्वरूप कठोर किन्तु आन्तरिक स्वरूप विनम्र होता है।
- अनुशास के कारण 1 और 1 मिलकर 11 अर्थात् (शक्ति) बनती हैं वहीं बिना अनुशासन के एक और दो भी नहीं बन पाते।
- समाज में सेना की प्रतिष्ठा अनुशासन के कारण ही है। अनुशासन विहीन संगठनों/संस्थाओं को अपयश प्राप्त होता है।
- अनुशासन के अभाव में असफलता (मंगल पांडे का उदाहरण.)।
- अनुशासन के पालन से सफलता, (आपातकाल, छप्पर उठाना, नौ मतों का एक मत, खेल आदि उदाहरण।)
- सूचना का पालन न करने से ‘मोगा हत्याकाण्ड’। (उग्रवाद के समय प्रत्येक शाखा में सुरक्षा के लिये दो स्वयंसेवक बाहर रहें इस सूचना का पालन न करने के कारण 21 स्वयंसेवकों व अन्य दो लोगों का बलिदान)।

ચર્ચા - 2

બૈઠકોં કા મહત્વ, સિદ્ધતા વ સંચાલન

કાર્ય કી યોજના બનાને, કાર્યકર્તાઓં કે ગુણાત્મક વિકાસ, વैચારિક સ્પષ્ટતા, સિદ્ધતા, પ્રખરતા એવં દૃઢતા નિર્માણ કરને તથા સામૂહિક નિર્ણય હેતુ, નિશ્ચિત વ નિર્ધારિત અન્તરાલ પર વિભિન્ન સ્તરોં પર (ભૌગોલિક એવં દાયિત્વાનુસાર) બૈઠકોં હોતી હુંએં।

બૈઠકે ક્યોં?

- વિચારધારા કી સ્પષ્ટ કલપના દેને કે લિયે।
- કાર્યકર્તાઓં કી સક્રિયતા એવં ગુણવત્તા બઢાને કે લિયે।
- શાખા કી ઉપસ્થિતિ વ કાર્યક્રમોં પર વિચાર વિમર્શ હેતુ।
- કાર્યક્રમોં (નૈપુણ્ય વર્ગ, એકત્રીકરણ આદિ) કો સુસંચાલિત કરને વ કાર્યકર્તાઓં કી માનસિક સિદ્ધતા હેતુ।
- યોજના પક્ષ પર વિચાર કરને કે લિયે।

બૈઠકોં કે પ્રકાર-

1. યોજનાત્મક 2. ગુણાત્મક
3. નિયમિત- સાપ્તાહિક, પાદ્ધિક, માસિક, ત્રૈમાસિક, વાર્ષિક આદિ વ કાર્યકર્તાઓં કે સ્તર કે અનુસાર।
4. નૈમિત્તિક-કિસી વિશેષ કાર્યક્રમ કી તૈયારી યા ઉત્સવ કે લિયે બાદ મેં મૂલ્યાંકન વ સમીક્ષા હેતુ।
5. શ્રેણી બૈઠક- યથા વિદ્યાર્થી, કર્મચારી, વ્યવસાયી આદિ।

સિદ્ધતા-

1. બૈઠક કા ઉદ્દેશ્ય નિશ્ચિત કરના।
2. પર્યાપ્ત સમય પૂર્વ અપેક્ષિત કાર્યકર્તાઓં કી સૂચી, સ્થાન, સમય, દિન વ દિનાંક નિશ્ચિત કરના તથા સૂચના દેને કે લિયે સૂચી કા વિભાજન

શાખા પુસ્તિકા મંજુલાલભનેની

કરના।

3. બૈઠક કી વ્યવસ્થા- બૈઠક કા સ્થાન, વ્યવસ્થિતતા, સ્વચ્છતા, બિછાવન, પ્રકાશ, પ.પુ. ડૉક્ટર જી એવં શ્રીગુરુ જી કે ચિત્ર, માલાયેં, અગરબત્તી/ધૂપ, ગણગીત, અધિકારી કા સ્થાન આદિ।
4. જો અપેક્ષિત હો ઉન સભી કો ઉપસ્થિત રહને કા આગ્રહ।

સર્જયાલન-

- બૈઠક કા વાતાવરણ ઉત્સાહિત કરને વાલા આશા, ઉત્સાહ, પ્રેરણ વ પ્રફુલ્લતા પ્રદાન કરને વાલા હો (બૈઠક મેં રોતે હુએ આને વાલે ભી હુંસતે હુએ અર્થાત્ પ્રસત્ર હોકર જાયેં)।
- બડી બૈઠક કમ સમય કી તથા છોટી બૈઠક અધિક સમય કી।
- બૈઠક કે વિષયોં કા પૂર્વ એવં પૂર્ણ ચિંતન। બૈઠક કે વિષયોં કી બૈઠક સે પૂર્વ છોટી ટોલી કે સાથ ચર્ચા કરના। (બડી બૈઠક સે પૂર્વ છોટી બૈઠક)।
- સકારાત્મક ઉત્તર દેને વાલોં સે હી પહલે પૂછુના (માનનીય બાલાસાહબ દ્વારા બૈઠક લેને કા ઉદાહરણ) લેકિન બૈઠક મેં સભી કો સહભાગી બનાના।
- અનુપસ્થિત બન્ધુઓં કો ભી બૈઠક મેં હુઈ ચર્ચા એવં નિર્ણયોં કે બારે મેં બતાને હેતુ ઉપયુક્ત એવં ત્વરિત વ્યવસ્થા હોની ચાહિયે।
- અનૌપચારિક બૈઠક મહત્વપૂર્ણ- અનૌપચારિક મિલના અધિક પરિણામકારી।

ચર્ચા - 3

સર્વવ્યાપી વ સર્વસ્પર્શી કાર્ય

સર્વવ્યાપી અર્થાત્ સંઘ કા ભૌગોલિક વિસ્તાર- રાષ્ટ્ર કી સર્વાંગીણ ઉજ્ઞતિ કરને કે લિયે આવશ્યક હૈ કિ સભી ક્ષેત્રોં મેં કાર્ય હો।

શાખા પુસ્તિકા માટે શાખા

પૂર્ય ડૉક્ટર જી ને કહા થા, “જહાઁ-જહાઁ હિન્દૂ રહતા હૈ વહાઁ-વહાઁ સંઘ પહુંચના ચાહિયે।” અર્થાત् પ્રત્યેક જિલા, ખણ્ડ, નગર, ન્યાય પંચાયત, ગ્રામ સભા વ ગાંવ તથા ગાંવ કે સભી પરિવારોં, મૌહલ્લોં વ બસ્તિયોં-ઉપબસ્તિયોં વ ઉનકે ભી સભી પરિવારોં મેં સ્વયંસેવક હોંન. ગ્રામ તથા મૌહલ્લે કી શાખાઓં મેં સભી ગલિયોં સે સ્વયંસેવક આને ચાહિયે। (નાગપુર કા ઉદાહરણ- માનચિત્ર લેકર બૈઠને પર ધ્યાન મેં આયા કિ એક તિહાઈ બસ્તિયોં મેં કાર્ય હી નહીં થા।

- ધીરે-ધીરે પૂર્ણ જિલા, પૂર્ણ ખણ્ડ, પૂર્ણ મણ્ડલ, પૂર્ણ નગર વ પૂર્ણ બસ્તી કી ઓર બઢના. પૂર્ણ મણ્ડલ અર્થાત્ મણ્ડલ કે સભી ગાંવોં મેં શાખા, પૂર્ણ નગર અર્થાત્ નગર કી સભી બસ્તિયોં મેં શાખા।

સર્વસ્પર્શી અર્થાત્ સંઘ કા સામાજિક વિસ્તાર- સમાજ કે સભી વર્ગો, જાતિ-બિરાદરી, મત-પંથ-સમ્પ્રદાયોં કો અપને કાર્ય કે અન્તર્ગત લાના હી સમ્પૂર્ણ હિન્દૂ સમાજ કા સંગઠન કરના હૈ. અત: હિન્દૂ સમાજ કે સભી વર્ગો, જાતિ-બિરાદરી, મત-પંથ-સમ્પ્રદાયોં, ઉપરંથોં વ સભી દલોં કે બન્ધુઓં કો શાખા મેં લાને કા પ્રયાસ હો. ઇસી પ્રકાર સભી આયુ વર્ગ કે, સભી પ્રકાર કી પ્રતિભાઓં વ વિભિન્ન વ્યવસાય કરને વાલે બન્ધુઓં કો ભી શાખા સે જોડના ચાહિયે। શ્રેણીશા: બૈઠકોં કા ભી ઉપયોગ કરના ચાહિયે। સેવા બસ્તિયોં પર વિશેષ ધ્યાન।

સ્વયંસેવક કી સંઘોન્મુખી દિનચર્યા

- સ્વયંસેવક એક ઘણ્ટે કી શાખા કા હી નહીં અપિતુ ચૌબીસ ઘણ્ટે કા સ્વયંસેવક।
- 1 ઘણ્ટા શાખા પર, શેષ 23 ઘણ્ટે કા સમાજ સમ્પર્ક કે લિયે ઉપયોગ।
- પ્રત્યેક મિત્ર સ્વયંસેવક તથા પ્રત્યેક સ્વયંસેવક મિત્ર।
- એક બાર કા સ્વયંસેવક જીવન ર્થાન્ત સ્વયંસેવક (એકદા

શાખા પુરિકા મજૂરી

સ્વયંસેવક-સર્વદા સ્વયંસેવક)

- વ્યક્તિગત મિત્રતા કો સ્વયંસેવકત્વ કી સ્થિતિ મેં પહુંચાના।
- સંઘ કાર્ય કે લિયે અધિકારિક સમય નિકાલ સકે એસા વ્યવસાય ચુનાના।
- સંઘ કાર્ય કે લિયે સમય નિકાલને વાલે સૂત્ર- અપને દैનિક કાર્યો (સ્નાન, ભોજન, વિશ્રામ આદિ) મેં ન્યૂનતમ સમય લગાના।
- વ્યર્થ કી ગપશાપ, બહસ આદિ મેં સમય નષ્ટ નહીં કરના।
- અનાવશ્યક કાર્યો કો યથા સમ્ભવ ટાલના।
- પહલે દિન કી રાત્રિ મેં અગલે દિન કી વ્યવસ્થિત યોજના બનાના।

કાર્ય યોજના -

- અપને મૌહલ્લે વ વ્યક્તિગત, વ્યવસાયિક વ સામાજિક ક્ષેત્ર મેં સમ્પર્ક મેં આને વાલે બન્ધુઓં કો સંઘ કા ઉદ્દેશ્ય, આવશ્યકતા આદિ સમજાના। ઉન્હેં કાર્યકર્મોં મેં બુલાના, અપના સાહિત્ય પઢને કે લિયે દેના, સંઘ કે વરિષ્ઠ કાર્યકર્તાઓં અથવા અધિકારિયોં સે મિલવાના। ઉનકે સુખ-દુખ મેં સમીલિત હોના, અંત મેં ઉનકો શાખા મેં લાના।
- અપના જીવન, વ્યાવહારિક, પ્રમાણિક વ પ્રેરક હો તથા કથની-કરની મેં અંતર ન હો।
- વાળી, ચરિત્ર વ ધન કી પ્રમાણિકતા ઉપદેશ સે નહીં અપિતુ અપને વ્યવહાર સે પ્રસ્તુત કરના।
- શાખા કો અપને જીવન કી પ્રાથમિકતા બનાના। 23 ઘંટે સંઘ કાર્ય વૃદ્ધિ કે લિયે પ્રયાસ કરના।
- ઘરોં કા સમ્પર્ક-સ્વયંસેવક તથા ઉનકે પરિવાર કે સભી લોગોં કે સાથ આત્મીય સમ્બન્ધ।

શાખા પુસ્તિકા મંજુષા

શ્રી ગુરુ પૂર્ણિમા, રક્ષાબન્ધન વ
શ્રી ગુરુ પૂજન (દક્ષિણા)
કાર્યક્રમ

અપેક્ષિત કાર્યકર્તા

- ❖ સમૃત હેતુ
- ❖ ગણગીત હેતુ
- ❖ એકલગીત હેતુ
- ❖ અમૃત વચન હેતુ
- ❖ પ્રાર્થના હેતુ
- ❖ વક્તા/મુખ્ય અતિથિ
- ❖ કાર્યક્રમ વિધિ બતાને એવં મંચાસીન બન્ધુઓં કા પરિચય કરાને
હેતુ।
- ❖ કાર્યક્રમ સ્થળ સે બાહર કી વ્યવસ્થા (સ્વાગત કરતે હુએ, જૂતે,
ચપ્પલ, વાહન વ્યવસ્થિત એવં યથા સ્થાન ખડે કરવાને તિલક
લગાને, કાર્યક્રમ મેં બૈઠને સે પૂર્વ ધ્વજ પ્રણામ કરના આદિ
સૂચના દેને) હેતુ।
- ❖ શ્રી ગુરુ પૂજન (દક્ષિણા) કાર્યક્રમ મેં પૂજન હેતુ લિફાફે દેને એવં
સૂચી બનાને હેતુ અલગ સે કાર્યકર્તા અપેક્ષિત હૈ।

શાખા પુસ્તિકા ધ્વનિમુદ્રિકા

આવશ્યક સામ્રાજી :

- ❖ મौસમાનુકૂલ ઉપયુક્ત એવં સ્વચ્છ સ્થાન (બિછાવન સહિત)।
- ❖ ચૂના એવં રસ્સી (રેખાંકન હેતુ)
- ❖ ધ્વજ દણ્ડ હેતુ સ્ટૈપ્ડ (યદિ સ્ટૈપ્ડ કી વ્યવસ્થા નહીં હૈ તો ઉચિત સંખ્યા મેં ઈંટેં)।
- ❖ ચિત્ર (ભારતમાતા, ડૉક્ટર જી એવં શ્રી ગુરુજી કે માલાઓં સહિત)
- ❖ મુખ્ય અતિથિ/મુખ્ય વક્તા કે લિયે મંચ/કુર્સિયાં।
- ❖ સજ્જા સામગ્રી (રિબિન, આલપિને, સેફટી પિને, ચાર્દેં/ચાંદની, પર્દે, સુતલી, ગોંડ આદિ)।
- ❖ પુષ્પ, થાલી, ધૂપબત્તી, પ્લેટ, માચિસ, ચિત્રોં હેતુ મેજેં, ચાર્દેં।
- ❖ તિલક હેતુ ચન્દન અથવા રોલી, અક્ષત, કટોરી/થાલી।
- ❖ કાર્યક્રમ યદિ રાત્રિ મેં હૈ તો સમુચ્ચિત પ્રકાશ વ્યવસ્થા।
- ❖ ધ્વનિ વર્ધક બૈટરી સહિત (યદિ આવશ્યક હો તો)।

વિશેષ -

- ❖ શ્રી ગુરુ પૂર્ણિમા ઉત્સવ હેતુ ભગવાન વેદવ્યાસ જી કા માલા સહિત ચિત્ર યોગ્ય સ્થાન પર લગાના અપેક્ષિત હૈ।
- ❖ શ્રી ગુરુ દક્ષિણ કાર્યક્રમ હેતુ લિફાફે, કાગજ, કાર્બન (સૂચી બનાને હેતુ) એવં પૂજન કે સમય ગીત કે લિયે ટેપરિકાર્ડર એવં અચ્છે ગીતોં કી ધ્વનિમુદ્રિકાયોં (કૈસિટ્સ)।
- ❖ રક્ષાબન્ધન કાર્યક્રમ હેતુ સભી સ્વયંસેવક રક્ષાસૂત્ર લેકર આયેંગે।

शाखा पुस्तिका शब्दावली

कार्यक्रम विधि :

- ❖ सम्पत्
- ❖ गणगीत
- ❖ अधिकारी आगमन
- ❖ कार्यक्रम की विधि बताना एवं सूचनायें आदि
- ❖ ध्वजारोहण
- ❖ मंचासीन बन्धुओं का परिचय
- ❖ अमृत वचन
- ❖ एकलगीत
- ❖ वक्ता/अतिथि द्वारा उद्बोधन
- ❖ प्रार्थना
- ❖ ध्वजावतरण
- ❖ विकिर

विशेष-

- ❖ अधिकारी आगमन के समय उत्तिष्ठ की आज्ञा होगी। पश्चात् आरम् एवं दक्ष की आज्ञा पर सभी स्वयंसेवक दक्ष में खड़े होंगे और ध्वजारोहण होगा।
- ❖ श्री गुरु पूर्णिमा के उत्सव में उपस्थित वरिष्ठ अधिकारी द्वारा भगवान वेदव्यास के चित्र पर माल्यार्पण (यदि है तो) के बाद दीप प्रज्ज्वलित कर पुष्पांजलि अर्पित करना।
- ❖ ध्वजारोहण तथा ध्वजावतरण के समय मुख्य अतिथि/वक्ता अग्रेसर (अभ्यागत) के बराबर तथा माननीय संघचालक/कार्यवाह अपने निर्धारित स्थान पर खड़े होंगे।
- ❖ कार्यक्रम के उपरांत परिचय की दृष्टि से शाखा टोली सहित प्रमुख कार्यकर्ताओं को रोकना योग्य रहेगा।

शाखा पुस्तिका शाखा पुस्तिका

श्री गुरु पूर्णिमा उत्सव

श्री गुरुपूर्णिमा उत्सव हेतु अमृत वचन

प.पू. श्रीगुरुजी ने कहा- संघ में न तो व्यक्तिगत अभिमान के लिये स्थान है और न संस्था के अभिमान के लिये अवसर है। संघ तो केवल अपने अखिल भारतवर्ष का अभिमानी है। फिर अपनी इस दिव्य ध्वजा को छोड़कर अन्य किसी प्रतीक के प्रति संघ किस प्रकार श्रद्धा रख सकता है? हम दूसरे किसी ध्वज का अनादर करना नहीं चाहते, पर हमारी श्रद्धा प्राचीन काल के इतिहास और परम्परागत भगवे ध्वज को ही समर्पित है।

एकलगीत

प्राचीन के मुख की अरुण ज्योति

यह भगवाध्वज फहरे, यह भगवाध्वज फहरे ॥१॥

यह वहिन-शिखा का वेश किये, गत वैभव का संदेश लिये,
हिन्दू संस्कृति का अचल रूप, यह भगवाध्वज फहरे

यह भगवाध्वज फहरे ॥१॥

भारत माता का उच्च भाल- आर्यों के उर की अग्नि-ज्वाल
इस राष्ट्रभक्ति का असर चिह्न, यह भगवाध्वज फहरे।

यह भगवाध्वज फहरे ॥१॥

यह चन्द्रगुप्त कर की कृपाण, विक्रमादित्य का शिरस्त्राण?
इस आर्य देश का कठिन कवच, यह भगवाध्वज फहरे।

यह भगवाध्वज फहरे ॥३॥

वन्दा गुरु के बलिदानों से, रक्षित छत्ता के प्राणों से,
नीतिज्ञ शिवा का विजय केतु, यह भगवा ध्वज फहरे॥

यह भगवाध्वज फहरे ॥४॥

વિચારણીય બિન્દુ

♦ ઇસ વર્ષ 27 જુલાઈ, 2018 કો ગુરુ પૂર્ણિમા હૈ। ગુરુ પૂર્ણિમા શાબ્દ સમૂહ મેં પૂર્ણિમા પૂર્ણમાસી કા બોધ કરાતા હૈ। પૂર્ણમાસી હિન્દૂ સમાજ મેં અત્યંત પવિત્ર પર્વ કે રૂપ મેં માન્યતા પ્રાપ્ત હૈ। પ્રતિમાસ એક પૂર્ણમાસી હોતી હૈ। ઇસ પ્રકાર એક વર્ષ મેં બારહ પૂર્ણમાસી હોતી હુંને। ઇનમેં આષાઢ માસ કી પૂર્ણમાસી કો ગુરુપૂર્ણિમા કે રૂપ મેં જાના જાતા હૈને યથે એક પર્વ હૈ, જો હમ ગુરુપૂજા કે રૂપ મેં મનાતે હુંને।

♦ ઇસ પર્વ પર ગુરુ કે પ્રતિ અપની શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરને કા અવસર વ્યક્તિ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ। વ્યક્તિ જ્ઞાનવાન બન જીવન મેં યોગ્ય માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત કર અપને લક્ષ્ય કી ઓર બઢાને કી ક્ષમતા એવં સામર્થ્ય જિસકે ચરણો મેં બૈઠકર પ્રાપ્ત કરતા હૈ, ઉસ શ્રેષ્ઠ પુરુષ કો અપને સમાજ મેં ગુરુ કા સ્થાન દિયા ગયા હૈ। એસે ગુરુ કે ઇસ શ્રેષ્ઠ કાર્ય કે કારણ વ્યક્તિ અપની કૃતજ્ઞતા કો ઉસકી પૂજા કરતે હુએ પ્રકટ કરતા હૈ। કિસી ભી ઉપકાર કે પ્રતિ કૃતજ્ઞતા જ્ઞાપન હિન્દૂ સમાજ કી વિશેષતા હૈ। ગુરુ પૂર્ણિમા પર્વ કા મહત્વ ઇસ દૃષ્ટિ સે સમજાને યોગ્ય હૈ।

♦ વ્યાસ પૂર્ણિમા કે નાતે ભી ગુરુપૂર્ણિમા કી પ્રસિદ્ધિ હૈ। યહ વેદવ્યાસ જી કો સ્મરણ કરાને વાલા દિવસ હૈ। વેદવ્યાસજી કો રાષ્ટ્રગુરુ કે રૂપ મેં માન્યતા પ્રાપ્ત હુઈ હૈ। ગુરુ કા મહત્વ વ્યક્તિ કે જીવન મેં જિતના હૈ, ઉસસે અધિક વેદવ્યાસ જી કા મહત્વ રાષ્ટ્રજીવન મેં સ્વીકાર કિયા ગયા હૈ। વેદવ્યાસજી ને ભારતીય જ્ઞાન કો સુનિયોજિત ઢંગ સે સૂત્રવદ્ધ, સુસંગઠિત કરને કા અભૂતપૂર્વ કાર્ય કિયા હૈ। ઉન્હોને અપૌરૂષેય વેદોનું કા સમ્યક્રૂપેણ વર્ગીકરણ કર

ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରମିଲା ଦେବ ଶାଖା ପୁସ୍ତିକା ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରମିଲା ଦେବ

ऋग्वेद, सामवेद, यजुर्वेद एवं अथर्ववेद के रूप में लिपिबद्ध करने का महान कार्य किया है। इससे पूर्व वेद एक पीढ़ी से दूसरी पीढ़ी को कण्ठस्थ करने की परम्परा द्वारा प्राप्त होते रहे थे। इसीलिये वेद श्रुति के नाते विख्यात रहे हैं। श्रुति याने सुनकर कण्ठस्थ कर आगे की पीढ़ी को सनाकर ज्ञान की सरिता को सतत प्रवाहमान बनाए रखना।

♦ महाभारत, उपनिषदों, पुराणों, भागवत् आदि श्रेष्ठ ग्रंथों के रचनाकार वेदव्यास जी माने जाते हैं। गीता जैसी महान रचना भी महाभारत का ही अंग है। उनसे मानव जीवन के उन्नयन हेतु कर्मप्रधान चिंतन प्राप्त हुआ। यह ज्ञान वेदव्यासजी ने सहज ही में सभी को सुलभ कराया है। इसी कारण पूरा राष्ट्र व्यासपूर्णिमा पर उन्हें स्मरण करता है। गुरु के प्रति आदर, भक्ति एवं श्रद्धापूर्ण व्यवहार भारतीय समाज में कब प्रारम्भ हुआ, यह शोध का विषय है। “मातृदेवो भव, पितृदेवो भव, गुरुदेवो भव” उक्ति सर्वप्रसिद्ध है। माता-पिता के साथ ही गुरु को भी देवता माना गया है। वेदों की प्राचीनता की भाँति गुरु के प्रति श्रद्धा की अभिव्यक्ति की परम्परा भी अति प्राचीन है। गुरु शिष्य परम्परा का उल्लेख अपने शास्त्रों में हुआ है। इस संबंध में धर्मग्रंथों में प्रेरणाप्रद गाथायें पढ़ने को मिलती है। भारतीय बाड़मय में देवासुर संग्राम का वर्णन है। देवताओं के गुरु बृहस्पति तथा असुरों के गुरु शुक्राचार्य होने का उल्लेख है। मर्यादा पुरुषोत्तम राम बाल्यकाल में वशिष्ठ के आश्रम में शिक्षा प्राप्त करने हेतु रहे थे। योगेश्वर श्रीकृष्ण का भी संदीपनि के आश्रम में रहकर शिक्षा प्राप्त करना प्रसिद्ध है। अतः यह स्पष्ट है कि गुरु शिष्य परम्परा की प्राचीनता के साथ गुरु के प्रति श्रद्धा व्यक्त करना भी अत्यंत प्राचीन परम्परा के रूप में इस देश में विद्यमान है।

શાખા પુસ્તિકા માલ્યદાર શાખા

♦ ઇતના હી નહીં વરન् ગુરુ-શિષ્ય પરમ્પરા કી વિદ્યમાનતા ચારોં યુગોં-સત્યયુગ, ત્રૈતા, દ્વાપર એવં કલિયુગ મેં હોને કા પ્રમાણ હૈ। ગુરુ આશ્રમોં મેં શિષ્યોં કી શિક્ષા વ્યવસ્થા રહતી આઈ હૈ। ગુરુ અત્યંત નિસ્પૃહી એવં નિઃસ્વાર્થી જીવનયાપન કરતે હુએ શિષ્યોં કો શિક્ષા પ્રદાન કર ઉન્હેં જ્ઞાનવાન બનાને કે સાથ હી ઉનકે જીવન કી દિશા નિર્ધારિત કરાતે રહે હૈને। વ્યક્તિ, સમાજ એવં રાષ્ટ્ર કે કલ્યાણાર્થ જીવન ભર કાર્યરત રહને કે કારણ ગુરુ અત્યંત શ્રદ્ધાસ્પદ રહે હૈને। સામાન્ય વ્યક્તિ કે અતિરિક્ત રાજાઓં કે ભી ગુરુ હોને કા ઉલ્લેખ હૈ। દશરથ ગુરુ વશિષ્ઠ કે માર્ગદર્શન કે રાજકાજ ચલાતે થે। મહાભારત મેં કૃપાચાર્ય એવં દ્રોણાચાર્ય કા વર્ણન હૈને। કલિયુગ મેં ચાણક્ય, સ્વામી સમર્થ રામદાસ એવં વિદ્યારણ્ય પ્રસિદ્ધ હૈને।

♦ સમાજ જીવન મેં ગુરુ કે કાર્યો કે મહત્વ કો વિચારકોં એવં વિદ્વાનોં ને અનુભવ કિયા કિ પ્રસિદ્ધ ઉક્તિ ગુરુદેવોં ભવ ગુરુ કી મહિમા કો સમુચ્છિત ઢંગ સે વ્યક્ત નહીં કરતી। ગુરુ કેવળ દેવતા નહીં, વરન્ સાક્ષાત્ બ્રહ્મ વિષ્ણુ એવં મહેશ હૈ। અતઃ ઉસે ઉસી રૂપ મેં દેખતે હુએ નમસ્કાર કરના ઉચિત રહેગા।

‘ગુરુર્બ્રહ્મા, ગુરુવિષ્ણુ, ગુરુર્દેવો મહેશ્વરः।
ગુરુર્સાક્ષાત् પરબ્રહ્મ, તસ્મે શ્રી ગુરયે નમઃ॥

♦ અનુભવ મેં આગે ચલકર યહ ભી આયા કિ ગુરુ કી કૃપા કે બિના જ્ઞાન પ્રાપ્ત નહીં હો સકતા। જીવન કો યોગ્ય દિશા પ્રાપ્ત નહીં હો સકતી। માનવીય જીવન કે શ્રેષ્ઠ ગુણોં કા અંકુરણ તથા પૂર્ણ વિકસિત પુષ્ટ કે રૂપ મેં પ્રકટીકરણ ગુરુ કી કૃપા સે હી સમ્ભવ હૈ। ગુરુ કી કૃપા સે હી ઈશ્વર કા સાક્ષાત્કાર ભી સમ્ભવ હોતા હૈ। ઇસીલિએ

યહ કહા ગયા હૈ-

ગુરુ ગોવિન્દ દોડ ખડે, કાકે લાગું પાયঁ।
बलिहारी गुरु आपने, जिन गोविन्द दियो मिलाये॥

♦ ગુરુ કી કૃપા સે સામાન્ય વ્યક્તિ મેં અસાધારણ પ્રતિભા, અનોખી કર્મઠતા તથા અદમ્ય આત્મવિશ્વાસ એવં સાહસ પ્રકટ હોતા હૈ, યહ ઇતિહાસ મેં હુઈ ઘટનાઓં સે પ્રમાણિત હૈ। મૂલશંકર નામક બાલક ને સ્વામી બિરજાનન્દ કે રૂપ મેં યોગ્ય ગુરુ કે ચરણોં મેં બૈઠકર વેદોં કા આધિકારિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કિયા તથા સ્વામી દયાનન્દ બન વેદોં કી પ્રતિષ્ઠા કો પુનઃ સ્થાપિત કરને મેં સફલ હુઆ। એસે હી બાલક નરેન્દ્ર રામકૃષ્ણ પરમહંસ કે સમ્પર્ક મેં આકર ઉનકી કૃપા સે એક દિન સ્વામી વિવેકાનન્દ કે રૂપ મેં હિન્દૂ ધર્મ કી શ્રેષ્ઠતા કા ડંકા જગત્ મેં બજાકર વિશ્વ કો ચકિત કર ગયા। ચાણક્ય, વિદ્યારણ્ય, સ્વામી સમર્થ રામદાસ આદિ કે નામ ઇસી પરમ્પરા મેં વિખ્યાત હુંને।

♦ પરિવાર, કુલ, પંથ, સમ્પ્રદાય આદિ મેં ગુરુ કે મહત્વ કો સ્વીકાર કરને કી પરમ્પરા ભી હિન્દૂ સમાજ મેં વિદ્યમાન હૈ। સિખ તથા જૈનમત મેં ગુરુ પરમ્પરા વિદ્યમાન હૈ। સમાજ જીવન કે વિભિન્ન ક્ષેત્રોં મેં ગુરુભક્તિ કા દૃશ્ય દેખને કો મિલતા હૈ। યથા, અખાડોં મેં મલ્લયુદ્ધ (કુશ્તી) સિખાને વાલે પહલવાન ભી ગુરુ કી સંજ્ઞા પ્રાપ્ત કર સમ્માન પાતે હુંને। સ્વ. ગુરુ હનુમાન ઇસ દૃષ્ટિ સે પર્યાપ્ત ચર્ચિત હુએ હુંને। હિન્દૂ સમાજ મેં ગુરુ કી પ્રસિદ્ધ એવં પ્રતિષ્ઠા સર્વમાન્ય હૈ।

♦ રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ ને પૂરે રાષ્ટ્ર કો સતત પ્રેરણ એવં માર્ગદર્શન દેને વાલે ભગવાધવજ કો ગુરુ માના હૈ। વ્યક્તિ કે જીવન કી અવધિ રાષ્ટ્ર કે સંદર્ભ મેં નગણ્ય હૈ। રાષ્ટ્ર કા જીવન સહસ્રોં વર્ષ કા હોતા હૈ।

ଶାଖା ପୁସ୍ତିକା ଶାଖା

व्यक्ति सदा राष्ट्र के सामने प्रस्तुत नहीं रह सकता। दूसरे व्यक्ति का पूरा जीवन प्रेरणास्रोत है या नहीं इसीलिए व्यक्ति को गुरु मानने की परम्परा संघर्ष में नहीं है।

♦ भगवाध्वज को गुरु मानकर संघ के सभी कार्यक्रम उसकी छत्रछाया में चलते हैं। वह हमारा प्रेरणास्रोत तथा हमारी संस्कृति एवं धर्म का सम्बाहक है। हमारे महापुरुषों का स्मरण कराने वाला है। हमारे साधु, महात्माओं तथा संतों के परिधान के गेरुए रंग से युक्त यह भगवाध्वज त्याग एवं समर्पण की प्रेरणा भी देता है। हमारे यहाँ होने वाले यज्ञों में उठती अग्नि शिखाओं का आकार प्राप्त कर तथा अग्नि की आभा से प्रदीप्त भगवाध्वज हमारे सम्पूर्ण इतिहास का बोध कराने की क्षमता रखता है।

♦ दण्ड पर आरुढ़ वस्त्रखण्ड को जड़ मानकर शंका करने वाले प्रश्न कर सकते हैं कि जो बोलने की क्षमता नहीं रखता तथा स्वयं चल-फिर नहीं सकता, वह हमारा मार्गदर्शन कैसे कर सकता है? हमारी शंकाओं का समाधान कैसे होगा? इस प्रकार का विचार भ्रामक है। हम निर्जीव पदार्थ से भी प्रेरणा, शिक्षा व ज्ञान प्राप्त करते हैं। ऐसा अनेक घटनाओं से सिद्ध होता है। उदाहरणतः एकलव्य में धनुर्विद्या में निष्णात होने की घटना है। द्रोणाचार्य की प्रतिमा उसके लिये यह विद्या प्राप्त करने की प्रेरणास्रोत बनी। यही सत्य भगवाध्वज के संबंध में भी समझना चाहिये।

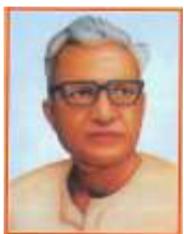
♦ व्यक्ति के स्थान पर किसी प्रतीक को गुरु मानकर उसकी छत्रछाया में कार्य करने की नई परिपाटी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ ने डाली है, ऐसा नहीं है। इतिहास में ऐसी घटनायें पूर्वकाल में भी हुई हैं। हमें स्मरण होगा कि मर्यादा परुषोत्तम राम के वनगमन के बाद उनकी

શાખા પુસ્તિકા માલ્યદાર

चરणપાદુકાઓં કો સિંહાસન પર રહ્યા હતા ભરત ને રાજકાજ ચલાયા થા। સિખ પંથ કે દસવેં ગુરુ ગોવિન્દ સિંહ જી ને જब યાં અનુભવ કિયા કી ગુરુ પરમ્પરા આગે જારી રહ્યે કે લિયે અપેક્ષિત યોગ્ય વ્યક્તિ મિલના સભ્ય નહીં હૈ, તો ઉન્હોને ભી વ્યક્તિ કે સ્થાન પર ગ્રંથ રહ્ય રહ્યું હોય તુસુસે પ્રેરણ લેને કી પરમ્પરા પ્રારમ્ભ કી। હમ ભી આજ ભગવાધ્વજ કે રૂપ મંને અપને ગુરુ કા પૂજન કર અપને જીવન કે લક્ષ્ય કો સ્મરણ કરને કા અવસર પ્રાપ્ત કર રહે હું।

ભાऊરાવ દેવરસ

(જન્મ 19 નવમ્બર સન् 1917 ઈ.)

અપને તૃતીય સરસંઘચાલક સ્વ. પૂ. બાલા સાહબ દેવરસ કે કનિષ્ઠ ભ્રાતા ભાऊરાવ દેવરસ કા જન્મ નાગપુર મંને હુંએ। સન् 1927-28 મંને સંઘ કે જન્મદાતા ડૉક્ટર જી કે સમ્પર્ક મંને

આયે। કુશાગ્ર બુદ્ધિ કે ભાऊરાવ દેવરસ ને નાગપુર સે બી.એ. પાસ કર સંઘ કી યોજના સે લખનઊ વિશ્વવિદ્યાલય મંને બી.કોમ., ઎લ.એલ.બી. મંને એક સાથ હી 1937 મંને પ્રવેશ લિયા। લખનઊ મંને શાખા આરમ્ભ કર, ઉત્તર પ્રદેશ કે પ્રાન્ત પ્રચારક બને। બી.કામ., ઎લ.એલ.બી. કી પરીક્ષા સર્વોચ્ચ અંક પ્રાપ્ત કર ઉત્તીર્ણ હુએ। દીનદયાલ જી, બાપુ રાબ જી મોષે, અટલ બિહારી વાજપેયી, પ.પૂ. રજ્જુ ભૈયા આદિ અનેક લોગ ઉનકે સમ્પર્ક મંને આયે ઔર સ્વયંસેવક બને। વિદ્યા ભારતી યોજના ઉન્હીં કે મસ્તિષ્ક કી ઉપજ હૈ। અંતિમ દિનોં મંને દિલ્લી મંને રહકર વિદ્યાર્થી પરિષદ, વિદ્યા ભારતી સહિત વિવિધ સહયોગી સંગઠનોં કા માર્ગદર્શન કરને લગે। 13 મર્ચ 1992 કો ઉનકા સ્વર્ગવાસ હો ગયા।

શ્રી ગુરુપૂજન (દક્ષિણા) હેતુ

અમૃત વચન

નેતાજી સુભાષચન્દ્ર બોસ ને કહા- હમેં જિસ રાષ્ટ્રીય મુક્તિ કી કામના હૈ વહ ત્યાગ ઔર કષ્ટ સહન કે રૂપ મેં અપની કીમત લિયે બિના નહીં મિલ સકતી। યહ અનુભવ કરને કે લિયે જિસકે પાસ હૃદય હૈ ઔર જો કષ્ટ સહન કરને કે લિયે તત્પર હૈ ઉસે પૂજા કે પુષ્ટ લેકર આગે આના ચાહિયે।”

એકલગીત

વિશ્વ ગુરુ તવ અર્ચના મેં, ભેંટ અર્પણ ક્યા કરેં?
જબકિ તન-મન-ધન, તુમ્હારે ઔર પૂજન ક્યા કરેં?

પ્રાચી કે અરુणિમ છટા હૈ, યજ્ઞ કી આભા-વિભા હૈ,
અરુણ જ્યોતિર્મય ધ્વજા હૈ, દીપ દર્શન ક્યા કરેં? ॥1॥

વેદ કી પાવન ઋચા સે, આજ તક જો રાગ ગુંજે,
વન્દના કે ઉન સ્વરોં મેં, તુચ્છ વન્દન ક્યા કરેં ? ॥2॥

રામ કે અવતાર આએँ, કર્મમય જીવન ચઢાએँ ,
અજિર તન તેરા ચલાએँ, ઔર અર્ચન ક્યા કરેં ? ॥3॥

પત્ર-ફલ ઔર પુષ્ટ જલ સે, ભાવના લે હૃદય તલ સે,
પ્રાણ કે પલ-પલ વિપલ સે, આજ આરાધન કરેં॥4॥

શાખા પુસ્તિકા વિચારણીય બિન્દુ

- हमारे जीवन विकास में महत्वपूर्ण स्थान रखने वाले गुरु के प्रति कृतज्ञता ज्ञापन एवं समर्पण का प्रतीक।
- यह एक दिन का नहीं वरन् 365 दिन का समर्पण है
- वर्तमान समय में कार्य की पूर्ति हेतु धन की आवश्यकता। अतः स्वयंसेवक का समर्पण भाव पुष्ट करने हेतु वर्ष में एक बार श्री गुरुदक्षिणा कार्यक्रम।
- हमें सब कुछ समाज से, राष्ट्र से प्राप्त होता है, अतः उसी की सेवा में ‘तेगा तुझको अर्पण क्या लागे मेरा’ की भावना से समर्पण।
- यज्ञ की भावना से- यथाशक्ति नहीं, वरन् संगठन की अपेक्षा-आवश्यकतानुरूप।
- दान सहायता या चंदा नहीं वरन् समाज एवं राष्ट्र से उऋण होने का विनम्र प्रयास।
- संघ की इस विशिष्ट पद्धति से स्वयंसेवक का समर्पण भाव बढ़ता है एवं इसी से अपना संगठन आत्मनिर्भर बनता है।
- गुरु द्वारा किये गये अमूल्य उपकार की अनुभूति व्यक्ति को कृतज्ञता ज्ञापन एवं समर्पण की स्वाभाविक प्रेरणा देती है। भारतीय संस्कारों में कृतज्ञता ज्ञापन स्वाभाविक है। गुरु के प्रति इसी कृतज्ञता ज्ञापन एवं समर्पण का प्रतीक श्री गुरुदक्षिणा है। गुरुकुलों में शिष्य शिक्षा समाप्ति के बाद अपने गुरु को दक्षिणा देकर यह कृतज्ञता प्रकट करते रहे हैं। शिष्य अपनी क्षमता अथवा अपने गुरुजी की इच्छानुसार यह दक्षिणा देते थे। देश, काल, परिस्थिति के अनुसार दक्षिणा की प्रक्रिया और स्वरूप भिन्न रहे होंगे। परन्तु दक्षिणा का विधान भारतीय समाज में अविरल दीर्घकाल से मान्य रहा है।

શાખા પુસ્તિકા ભાગીડાનું

- દક્ષિણા પદ્ધતિ કા પ્રારમ્ભ હોને કી કોઈ નિશ્ચિત તિથિ યા કાલ તય કરના કઠિન હૈ। પરનું યહ સત્યાગ, ત્રેતા, દ્વાપર તથા કલિયુગ અર્થાત् સભી યુગોં મેં વિદ્યમાન રહી હૈ। સત્યાગ મેં સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચન્દ્ર કી ગાથા હૈ। વિશ્વામિત્ર કી ઇચ્છાનુસાર દક્ષિણા ચુકાને હેતુ ઉન્હોંને સ્વયં કો ડોમ કે યહાઁ તથા અપની પત્ની તથા બાલક રોહિતાશ્વ કો ભી દક્ષિણા કે બચે હુએ ધન કી પૂર્તિ હેતુ બેચા। દ્વાપર મેં એકલાવ્ય ને અપને દાયેં હાથ કા અંગૂઠા કાટકર ગુરુ કી ઇચ્છાનુસાર દક્ષિણા દી। ત્રેતા મેં મહારાજ રઘુ ને એક અસર્મથ બટુક કૌત્સ કો ઉસકે ગુરુ કી ઇચ્છાનુસાર ધન કે રૂપ મેં દક્ષિણા દેને મેં સહાયતા કરને કે લિયે કુબેર પર આક્રમણ કરને કી તૈયારી કી થી। ઉસ આક્રમણ સે પૂર્વ હી કુબેર ને અયોધ્યા મેં સ્વર્ણમુદ્રાઓં કી વર્ષા કર દી થી। કલિયુગ મેં મૂલશંકર (મહર્ષિ દયાનન્દ) ને અપને ગુરુ બિરજાનન્દ કી ઇચ્છાનુસાર અપના સારા જીવન વેદોં કો પુનઃ મહિમામણિત કરને મેં લગા દિયા। ગુરુ યહી દક્ષિણા રૂપ મેં ચાહ રહે થે। અતઃ સ્પષ્ટ હૈ કી ભારતીય સમાજ મેં અત્યંત પ્રાચીન કાલ સે આજ તક દક્ષિણા દેને કી પરમ્પરા વિદ્યમાન હૈ।
- હિન્દુ પરિવારોં મેં માંગલિક કાર્ય હોં અથવા કોઈ અશુભ અવસર હોં, દક્ષિણા દેને કી પરમ્પરા હૈ। શુભ અવસર જૈસે કથા આદિ પર આમંત્રિત બ્રાહ્મણોં કો ભોજનોપરાન્ત દક્ષિણા દી જાતી હૈ। ઇસી પ્રકાર અશુભ અવસરોં જૈસે મૃત્યુ આદિ પર ભી બ્રાહ્મણોં કો ભોજન કરાકર દક્ષિણા દેને કે દૃશ્ય દિખાઈ દેતે હોયાં। વર્ષ મેં એક સમય ઐસા ભી આતા હૈ જે બદ હમેં અપને આત્મીય દિવંગતોં કે પ્રતિ અપની શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરને કા અવસર પ્રાપ્ત હોતા હૈ। “સંઘ કે પ્રારમ્ભકાલ મેં સ્વયંસેવકોં ને શ્રાદ્ધોં મેં ભોજન કે બાદ મિલી દક્ષિણા કા ધન એકત્રિત કર ઘોષ ખડા કિયા થા, યહ ઉલ્લેખ મિલતા હૈ।”

શાખા પુસ્તિકા માટે વિધાન

- સંઘ ને સમાજ મેં પ્રચલિત ઇસ દક્ષિણા પરમ્પરા કો એક નયા રૂપ દિયા હૈ। વ્યક્તિગત ઉપયોગ કે સ્થાન પર રાષ્ટ્રકાર્ય કે લિયે આવશ્યક ધન કી વ્યવસ્થા દક્ષિણા કે ધન સે કરને કી પરમ્પરા ડાલી હૈ। અપને ગુરુ ભગવાધ્વજ કે સામને ધન અથવા સમ્પૂર્ણ જીવન દક્ષિણા રૂપ મેં અર્પિત કરના સ્વયંસેવક અપના કર્તવ્ય સમજીતા હૈ। પુષ્ટાર્ચન સે ભી ભગવાધ્વજ કા પૂજન કિયા જા સકતા હૈ। સ્વયંસેવક સ્વયં ઉપસ્થિત હોકર દક્ષિણા કરે, યાંત્રી વિધાન હૈ।
- દક્ષિણા કા સહી સ્વરૂપ ભી સમજીના અત્યાવશ્યક હૈ। દક્ષિણા દાન નહીં હૈ, દાન મેં અહં ભાવ રહતા હૈ। અપના સ્વયં કા નામ પ્રમુખતા સે સબકે સામને આયે, યહ ઇચ્છા રહ્યી હૈ। દક્ષિણા ચન્દા ભી નહીં હૈ। ચંદા દેકેર અપને પ્રભાવ સે અપને સ્વાર્થ કી પૂર્તિ બડે-બડે ધનવાન રાજનીતિક દલોં સે કરતે હૈન, યહ સભી કો પતા હૈ। દક્ષિણા સંઘ કા સદસ્યતા શુલ્ક ભી નહીં હૈ। સદસ્યતા કે લિયે શાખા આના માત્ર પર્યાપ્ત હૈ। જિતના ધન સુવિધા સે અપને પાસ દેને હેતુ હૈ, વહી ભગવાધ્વજ કે સમક્ષ અર્પિત કર દિયા તો દક્ષિણા કે સહી ભાવ કો નહીં સમજી હૈ, યહી માના જાયેગા।
- દક્ષિણા કરને મેં યહ ધ્યાન રહના આવશ્યક હૈ કી પ્રતિદિન અપની આવશ્યકતાઓ મેં કટાઈ કર વર્ષ કે અંત મેં ઇસ સંગ્રહીત ધન કો દક્ષિણા મેં દેના અભીષ્ટ હૈ। અપને જીવન મેં પ્રતિદિન સમર્પણ એવં ત્યાગ કી વૃત્તિ વ્યાવહારિક રૂપ મેં પ્રકટ કરને મેં સ્વયંસેવક સમર્થ હો, યહ અપેક્ષા હૈ। દક્ષિણા કરને પર જીવન મેં કુછ કષ્ટ હો, અપની સ્વયં કી સુવિધાયે જુટાને કે લિયે આવશ્યક ધન પ્રાપ્ત કરને મેં કુછ વિલમ્બ હોતા હો તો દક્ષિણા કી યોગ્ય ભાવના પ્રકટ હોગી, એસા માનના ચાહિયે। સંઘ કે પ્રારમ્ભ મેં સ્વયંસેવકોને ને અપને જેબ ખર્ચ સે બચાકર તથા સ્ટેશન પર કુલીગિરી આદિ સે ધન અર્જિત કર વર્ષ કે અંત મેં સંચિત ધન દક્ષિણા રૂપ મેં ભગવાધ્વજ (શેષ પૃષ્ઠ 41 પર)

ગુરુવાર બૌદ્ધિક શાખા પુરિતક ગુરુવાર

બૌદ્ધિક કાર્યક્રમ મૂલ્યાંકન પ્રપત્ર (જુલાઈ, અગસ્ટ, સિતમ્બર - 2018)

મુખ્ય શિક્ષક	શાખા કાર્યવાહ
શાખા	વિદ્યાર્થી/વ્યવસાયી
મંડળ/બસ્તી	ખુણ્ડ

જનપદ _____

ક્ર.	કાર્યક્રમ	કિટની બાર કરાયા	કિટની બાર કરાયા		
			અપેક્ષિત	જુલાઈ	અગસ્ટ

❖ પ્રતિદિન કણઠસ્થ:

1.	ગણપીત	30			
2.	સુભાષિત	15			
3.	અમૃતવચન	15			

❖ સપ્તાહ મેં એક દિન (ગુરુવાર બૌદ્ધિક દિવસ કે રૂપ મેં રહેગા)

1.	ચર્ચા	4			
2.	કથા/કહાની	4			
3.	પ્રાર્થના ઉચ્ચારण એવં અભ્યાસ	4			
4.	સેવા બસ્તી મેં શાખા	4			

❖ માસ મેં એક દિન

1.	બૌદ્ધિક વર્ગ	1			
2.	સમાચાર સમીક્ષા	1			
3.	જિજ્ઞાસા સમાધાન	1			
4.	ગીત, પ્રાર્થના, એકાત્મતા સ્તોત્ર, સુભાષિત એવં અમૃતવચન કા અર્થ	1			

❖ શાખા કે અતિરિક્ત સમય મેં કિયે જાને વાલે કાર્યક્રમ

1.	શાખા ટોલી કી સાનાહિક બૈઠક	4			
2.	શ્રેણી બૈઠક	4			

યોગ

(કૃપયા ઉપરોક્ત તાલિકા કો ભરકર અપને જિલા/પ્રાન્ત કેન્દ્ર પર ખેડોંને મેળેં।

ଶାଖା ପୁର୍ସିକା ମାନ୍ୟମାନଙ୍କାର

ଦୈନିକ ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରପତ୍ର- ଜୁଲାଇ 2018

ଦିନାଂକ	ବାଲ	ତରୁଣ	ପ୍ରୌଢ଼	ଯୋଗ	ଅଧିକାରୀ ପ୍ରଚାସ
1. (ରହିବାର)					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8. (ରହିବାର)					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15. (ରହିବାର)					
16.					
17.					
18.					
19.					
20.					
21.					
22. (ରହିବାର)					
23.					
24.					
25.					
26.					
27.					
28.					
29. (ରହିବାର)					
30.					
31.					

ପ୍ରଚାସୀ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଜିମ୍ ଶାଖା ପର ଜାର୍ଯ୍ୟ, ଉତ୍ସକୀ ଉପସ୍ଥିତି ଅପଣୀ ଶାଖା ପୁର୍ସିକା ମେ ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ପର ଭର୍ତ୍ତା ।
ସାଥ ହି ଯାଥ ମୁଖ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ସେ ଉତ୍ସକୀ ଶାଖା ପୁର୍ସିକା କେ ପ୍ରତ ପର ଶାଖା କୀ ଉପସ୍ଥିତି ଭରବାଯେ ଏମୀ ଅପେକ୍ଷା ହେ ।

શાખા પુરિતકા કાલજ

દૈનિક ઉપસ્�િતિ પ્રપત્ર - અગસ્ટ 2018

દિનાંક	બાલ	તરુણ	પ્રોંડ	યોગ	અધિકારી પ્રવાસ
1.					
2.					
3.					
4.					
5. (રવિવાર)					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12. (રવિવાર)					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					
18.					
19. (રવિવાર)					
20.					
21.					
22.					
23.					
24.					
25.					
26. (રવિવાર)					
27.					
28.					
29.					
30.					
31.					

પ્રચારી કાયંકરા જિસ શાખા પર જાયે, ઉસકી ઉપસ્થિતિ અપની શાખા પુરિતકા મેં ઉપસ્થિતિ પ્રચાર પર ભરે।
સાથ હી સાથ મુખ્ય શિક્ષક સે ઉસકી શાખા પુરિતકા કે પ્રપત્ર પર શાખા કી ઉપસ્થિતિ ભરવાયે એમી અપેક્ષા હૈ।

શાખા પુરસ્તિકા કાર્યક્રમ

દૈનિક ઉપસ્થિતિ પ્રપત્ર - સિતમ્બર 2018

દિનાંક	આલ	તરુણ	શિશુ	યોગ	અધિકારી પ્રવાસ
1.					
2. (રવિવાર)					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9. (રવિવાર)					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16. (રવિવાર)					
17.					
18.					
19.					
20.					
21.					
22.					
23. (રવિવાર)					
24.					
25.					
26.					
27.					
28.					
29.					
30. (રવિવાર)					

પ્રવાસી કાર્યકર્તા જિસ શાખા પર જાયે, ઉસકી ઉપસ્થિતિ અપની શાખા પુરસ્તિ મેળે ઉપસ્થિતિ પ્રપત્ર પર ભરો।
સાથ હોય સાથ મુખ્ય શિક્ષક સે ઉસકી શાખા પુરસ્તિકા કે પ્રપત્ર પર શાખા કી ઉપસ્થિતિ ભરવાયે એમી અપેક્ષા હૈ।

શાખા પુરિતકા માટેની કાર્યક્રમ

શારીરિક કાર્યક્રમ મૂલ્યાંકન પ્રપત્ર જુલાઈ, અગસ્ટ, સિતમ્બર - 2018

મુખ્ય શિક્ષક	શાખા કાર્યવાહ
શાખા	વિદ્યાર્થી/વ્યવસાયી
મંડળ/બસ્તી	ખણ્ડ
જનપદ	

ક્ર.	કાર્યક્રમ	કિટની બાર કરાયા		
		અપેક્ષિત	જુલાઈ	અગસ્ટ
				સિતમ્બર

❖ અનિવાર્ય કાર્યક્રમ :

1.	સમતા	30		
2.	13 સૂર્યનમસ્કાર સમંત્ર	30		
3.	દણ્ડ કે 25 પ્રહાર	30		

❖ વैકાલ્પિક કાર્યક્રમ : (વિદ્યાર્થી શાખા કે લિયે)

1.	દણ્ડ	4		
2.	નિયુદ્ધ	4		
3.	પદવિન્યાસ	4		
4.	યોગાસન	4		
5.	કબડ્ડી/ખો-ખો	4		

❖ સમાન કાર્યક્રમ : (વ્યવસાયી શાખાઓ કે લિયે)

1.	વ્યાયામ/સૂક્ષ્મ યોગ	4		
2.	આધ્યાન/યોગ નિંદ્રા	4		

❖ અન્ય કાર્યક્રમ :

1.	અભ્યાસ વર્ગ	4		
2.	એકત્રીકરણ	4		

યોગ

કૃપયા ઉપરોક્ત તાલિકા કો ભરકર અપને જિલા/પ્રાન્ત કેન્દ્ર પર ભેજોં।

शाखा पुस्तिका (पृष्ठ 35 का शेष)

के समक्ष अर्पित कर अनुकरणीय उदाहरण उपस्थित किये हैं। उस समय स्वयंसेवक स्वयं धन अर्जन करने की अवस्था में नहीं थे। आज स्थिति बदली है, अतः उसका ध्यान रखकर इस संबंध में विचार करना चाहित है।

- दक्षिणा का एक अन्य महत्वपूर्ण पक्ष यह भी है कि संघ कार्य आर्थिक दृष्टि से स्वावलम्बी रहे। इस संबंध में किसी भी प्रकार के दबाव में रहकर कार्य करने की स्थिति न बने, यह स्वयंसेवकों का दृष्टिकोण है। संघ कार्य हेतु आवश्यक धन की व्यवस्था स्वयंसेवक स्वयं ही करते हैं। वर्ष में एक बार गुरु पूर्णिमा के मंगलपर्व पर भगवाध्वज का पवित्र भाव से पूजन में दक्षिणा अर्पित कर राष्ट्र हेतु तन, मन, धन से समर्पण एवं त्यागवृत्ति के संस्कारों को वर्षानुवर्ष पुष्ट करते जाते हैं।
- राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ का मूलगामी कार्य मनुष्य निर्माण का है। प्रत्येक स्वयंसेवक में राष्ट्र के लिये सर्वस्व त्याग करने का भाव निर्माण हो। राष्ट्र कार्य को अपने अन्य कार्यों के ऊपर वरीयता देने का मन बने। इसके लिये सतत अभ्यास की आवश्यकता है। लगातार मन पर संस्कार करने से यह सम्भव होता है। दक्षिणा कार्यक्रम भी इसी प्रकार के संस्कार देने के क्रम में एक पग है।

स्वर्णपदक गुरु दक्षिणा में

प.पू. बालासाहब देवरस प्रारम्भ से ही बड़े मेधावी छात्र थे। उन्होंने दर्शन शास्त्र आदि से स्नातक, तत्पश्चात नागपुर विश्वविद्यालय से विधि स्नातक की परीक्षा उत्तीर्ण की। ये सभी परीक्षायें उन्होंने प्रथम श्रेणी में उत्तीर्ण की। अनेक बार उन्हें स्वर्ण पदक प्राप्त हुए। उन्होंने उन सभी स्वर्ण पदकों से सोना निकालकर उसे संघ की श्री गुरु दक्षिणा में अर्पित कर दिया।

શ્રી ગુરુ દક્ષિણા ઉત્સવ હેતુ બૌધ્ધિક

મા. રંગાહરિ

સંઘ કે સભી ઉત્સવ વિભિન્ન પ્રકાર કે સંસ્કાર દેને કે લિએ હૈન્, યહ હમ સબ જાનતે હૈન્। વિજયાદશમી કા ઉત્સવ વિજય કી ભાવના હમમે ઉત્પન્ન કરને કે લિએ હૈ। મકર સંક્રાંતિ કા ઉત્સવ, અપને જીવન મેં સંક્રાંતિ લા સકે હૈન્ ઇસકે લિએ હૈ। ઇસ પ્રકાર ગુરુ પૂજન કા ઉત્સવ સમર્પણ-ભાવ સંદેશ કે લિએ હૈ। ગુરુ પૂજા કા ઉત્સવ કિસ પ્રકાર સંઘ મેં વિકસિત હુઆ ઉસકે બારે મેં આપ લોગોં કે સામને રખના મેરા કર્તાવ્ય હૈ। એસા મેં માનતા હૂં।

જીવન મેં ગુરુ કા મહત્વ-

રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ રાષ્ટ્રીયતા એવં હિન્દુત્વ કે આધાર પર કાર્ય કરને વાળા એક સંગઠન હૈ। હિન્દુત્વ કે નાતે જબ હમ અપને જીવન કે બારે મેં સોચતે હૈન્। તો અપના સમ્પૂર્ણ જીવન હિન્દુત્વ સે હી પ્રભાવિત હૈ। અબ હિન્દુ-જીવન મેં ગુરુ કા મહત્વ બહુત અધિક હૈ। હમ અપની માઁ ઔર પિતાજી કો દેવ-સમાન માનતે હૈ। ઉસકે બાદ હમેં સમાજ મેં જો સ્થાન દેતે હૈન્, વહ અપના ગુરુ હૈ। ઇસલિએ પ્રાથમિક પ્રકાશ જબ માતા-પિતા દેતે હૈન્ ઉસકે બાદ જ્ઞાન કા પ્રકાશ દુનિયા કી જાનકારી દેને વાલે વ્યક્તિ કો હમ ગુરુ કહતે હૈન્। ઇસલિએ માતા ભી દેવ-સમાન હૈન્। ગુરુ ભી દેવ સમાન હૈ। ઇસલિએ અપને ઉપનિષદો મેં સર્વપ્રथમ કહા- માતૃ દેવો ભવ, માતા દેવ કે સમાન હો, ઇસકે બાદ પિત્ર- દેવો ભવ પિતા ભી ઈશ્વર કે સમાન ઉસકે બાદ તીસરા શબ્દ હૈ આચાર્ય: દેવો ભવ ગુરુ ભી દેવ કે સમાન હૈ। ઇસલિએ જો હમેં પાશ્વિક જીવન સે માનવીય જીવન કી ઓર લે જાતે હૈન્ સભી હમારે

शाखा पुस्तिका शाखा

देव हैं। इसलिए माता-पिता गुरु तीनों देव समान हैं।

जीवन में गुरु की आवश्यकता-

जब गुरु का महत्व देव समान है तो अपनी संस्कृति ने दूसरा भी एक पाठ सिखाया। आदमी कितना भी बड़ा हो गुरु के बिना उसकी शिक्षा सम्पूर्ण नहीं हो पाती। इसलिए हम देखते हैं, साक्षात् श्रीकृष्ण परमात्मा, वे ज्ञान का अधिष्ठाता थे तो भी उनको एक गुरु के यहां जाकर गुरु के चरणों में बैठकर अपनी शिक्षा प्रारम्भ करनी पड़ी और पूर्ण करनी पड़ी। वे स्वयं ज्ञानी थे तो भी संदीपनी महर्षि के आश्रम में जाकर उनको अपना गुरु के नाते उन्होंने स्वीकारा। प्रभु रामचन्द्र जी वह भी त्रिकाल ज्ञानी थे तो भी वशिष्ठ को गुरु के नाते उन्होंने अपनाया। आदमी अत्यन्त महान हो, तो भी गुरु के नाते और एक व्यक्ति के चरणों के पास जाकर विनम्रता से बैठकर शिक्षा ग्रहण करनी चाहिये। गुरु के बिना ज्ञान सम्पूर्ण नहीं हो जाता यह अपनी संस्कृति की शिक्षा है। इसलिए परम पूज्यनीय डॉ० साहब ने भी जब राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ शुरू किया तो स्वावलम्बन के आधार पर शुरू किया। संघ का एक प्रसिद्ध वाक्य है स्वयंमेव मुगेन्द्रता। हम दूसरों की वैशाखी पर चलना नहीं चाहते हैं स्वावलम्बी जीवन। इस प्रकार संगठन चलाना चाहते हैं यह डॉ० जी का विचार था तो भी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ हिन्दुत्व का आधार का संगठन होने के कारण संघ के सामने एक गुरु चाहिये।

व्यक्ति नहीं आदर्श गुरु-

संघ के सामने गुरु कौन चाहिये? डॉक्टर जी का चिन्तन अत्यन्त गहरा था। एक-एक बिन्दु के बारे में बार-बार गहराई से वह सोचा करते थे इसलिए डॉ० जी ने सोचा संघ का गुरु कौन हो

શાખા પુસ્તિકા માટે વ્યક્તિ

સકતા હૈ? ઉન્હોને સોચા સ્વયંસેવકોને કે સામને એક આર્દ્ધ હી ગુરુ હોના ચાહિયે। લક્ષ્ય હી ગુરુ હોના ચાહિયે। સાથ હી સાથ ડૉ. જી ને ઔર એક બાત સોચી। વ્યક્તિ તો અચ્છે હો સકતે હૈ પરન્તુ વ્યક્તિયોં મેં મર્યાદા હૈ। વ્યક્તિ નશવર હૈ। આજ ઉસકા જન્મ હૈ કલ ઉસકી મૃત્યુ। તૃટિયાં વ્યક્તિ દ્વારા હો સકતી હૈ। યહ દૂસરા વિચાર ઔર તીસરા વ્યક્તિ આખિર તક, અન્ત તક એક પથ પર ચલેગા ઉસકા ભરોસા ક્યા હૈ। ઇસલિએ વ્યક્તિ પરિવર્તનીય હૈ ઇસલિએ એક વ્યક્તિ કો જબ હમને ગુરુ કે નાતે રહ્યા તબ શાયદ જિન્હોને ઉનકો ગુરુ માના ઉનકા મન ઇધર- ઉધર જા સકતા હૈ।

અપના આર્દ્ધ- અબ કૌન સા આર્દ્ધ અપના આર્દ્ધ હૈ। યહ ભારતવર્ષ હિન્દુ રાષ્ટ્ર હૈ। ઇસકા પ્રાણ હિન્દુત્વ હૈ ઔર હિન્દુત્વ કે આધાર પર હી અપને ભવિષ્ય કે જીવન કી રચના કરની ચાહિયે। ઇસ પ્રકાર ઉન્હોને સોચા ઔર સંઘ કા આર્દ્ધ હી સંઘ કા ગુરુ હૈ। ઇસકે બારે મેં ડૉ. જી ને સોચા।

અપના ગુરુ ભગવા હી ક્યોં?-

હમ રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ મેં ભગવાધ્વજ કો ગુરુ માનતે હુંએ। સમ્પૂર્ણ ઇતિહાસ કા પ્રતિનિધિ હૈ। સમ્પૂર્ણ મહાત્માઓં કી માલિકા કા નિચોડ હૈ ઇસીલિએ ભગવાધ્વજ કી આરાધના કરતે સમય હમ સભી મહાત્માઓં કી સાધના-આસાધના કરતે હુંએ ઉનકી પૂજા કરતે હુંએ ઉનકે આર્દ્ધ કો સ્વીકારતે હુંએ। ઇસીલિએ પરમપૂજનીય ડૉ. જી ને યહ નિરાકાર આર્દ્ધ કો સાકાર કરકે અપને સામને ભગવાધ્વજ કો ગુરુ કે નાતે રહ્યા। અબ યે ભગવાધ્વજ અપને પૂર્વજોને ક્યોં સ્વીકાર કિયા। કેવળ રંગ કે કારણ કિયા ક્યા? રંગ મેં બહુત અધિક આકર્ષણ હૈ ઇસીલિએ સ્વીકાર કિયા ક્યા? ઉસકે અચ્છે-અચ્છે

શાખા પુસ્તિકા રાષ્ટ્રીય કાન્ફરન્સ

ઉદેશ્ય હૈ। અપને સમાજ કા પ્રતીક હૈ। સમાજ કા સ્વભાવ ક્યા હૈ? સમાજ કી પહ્યાન ક્યા હૈ સમાજ કી પ્રકૃતિ ક્યા હૈ? ઉસી પ્રકાર કા હોના ચાહિયે અપના પ્રતીક। અબ રાષ્ટ્ર કી પ્રકૃતિ ક્યા હૈ? ભારત રાષ્ટ્ર હિન્દૂ રાષ્ટ્ર ઇસકો હમ કહેતે હું, માનતે હું। વો અનાદિ હૈ ઇસીલિએ અનાદિ રાષ્ટ્ર કા પ્રતીક ભી અનાદિ જિસકા પ્રારમ્ભ નહીં, આદિ નહીં અનાદિ ચાહિયે। ભારત રાષ્ટ્ર કા કબ જન્મ હુઆ? ઉસકો કોઈ નહીં જાનતા। સ્વામી વિવેકાનંદ ને કહા હૈ કી બહુત બડા ઇતિહાસકાર ભી અગર ખોજ કરતા હૈ તો ભી ભારત કા ઉદય કબ હુઆ યહ નહીં જાન સકતા ઇસીલિએ ભારત રાષ્ટ્ર કો ઉન્હોને કહા અનાદિ। અબ ઇસ અનાદિ રાષ્ટ્ર કા પ્રતીક ભી અનાદિ હોના ચાહિયે ઔર ભગવા ધ્વજ કા પ્રારમ્ભ કબ હુઆ હમ જાનતે હું ક્યા વો અનાદિ હૈ જૈસા રાષ્ટ્ર અનાદિ ઉસી પ્રકાર ધ્વજ ભી અનાદિ। ભારત રાષ્ટ્ર કિસ પુરુષ કે દ્વારા સ્થાપિત હુઆ હમ નહીં જાનતે હૈ ઇસીલિએ ભારત રાષ્ટ્ર હિન્દૂ રાષ્ટ્ર અપૌરૂષેય હૈ। કિસ પુરુષ ને ભારત રાષ્ટ્ર કી સંસ્થાપના કી કોઈ ભી ઇતિહાસકાર નહીં બતા સકતા હૈ। ભારત રાષ્ટ્ર અપૌરૂષેય હૈ। ઉસકા પ્રતીક ભગવાધ્વજ ભી અપૌરૂષેય હૈ। ભારત રાષ્ટ્ર કા લક્ષ્ય ચિરન્તન હૈ ઔર રાષ્ટ્ર કે પ્રતીક યાનિ ભગવા ધ્વજ કા લક્ષ્ય ભી ચિરન્તન હૈ।

સંઘ મેં ગુરુ દક્ષિણા ઉત્સવ કર્યો- ડૉ જી ને ઇસકે બારે મેં ભી સોચા થા। સંઘ કે પ્રારમ્ભિક દિનોં મેં પરમપૂજનીય ડૉ જી કો 2-3 સાલોં મેં સંઘ ચલાને કે લિએ પૈસોં કી આવશ્યકતા થી ઇસીલિએ વો સ્વયં લોગોં કે પાસ જાકર જિનસે બહુત અચ્છા પરિચય થા ઉનકા ઉનસે વો પૈસા લેતે થે પરન્તુ વો જાનતે થે યે એક અસ્થાયી વ્યવસ્થા હૈ યે આખિર તક નહીં ચલની ચાહિયે કર્યોંકિ એક સંગઠન કા પ્રાણ ઉસી કે અન્દર રહના ચાહિયે। કાર્યકર્તા સંઘ કે અન્દર કે

શાખા પુરસ્તિકા માટે શાખા

પરન્તુ કાર્યકર્તા કે લિએ કાર્ય બઢાને કે લિએ જો ધન ચાહિયે તસીકા સ્થોત સંઘ કે બાહર યહ ભવિષ્ય મેં કમજોરી લા સકતી હૈ। ઇસીલિએ ધન કા કેન્દ્ર ભી સંગઠન કે અન્દર હી હોના ચાહિયે હમ સંગઠન મેં કામ કરને વાલે ભી સંગઠન કે અન્દર હી હોને ચાહિયે જૈસા મૈંને શુરૂ મેં કહા - દૂસરોં કી વૈશાખી પર ચલના એક સક્ષમ સંગઠન કો શોભા નહીં દેતા ઔર સક્ષમ સંગઠન કો ભવિષ્ય મેં કમજોર હોને કી સંભાવના હૈ। ઇસીલિએ ડાઁંડી જી ને દો બાતોં અપને સામને રહ્યી। એક સંગઠન અત્યન્ત વ્યાપક બનાને કે લિએ અત્યન્ત પ્રભાવી તાકત વાળા બનાને કે લિએ ઔર ભવિષ્ય મેં ભી યહ સંગઠન ચલાને કી ક્ષમતા સંગઠન કે અન્દર હી રહની ચાહિયે। ઇસ પ્રકાર હમ કહતે હું કી સ્વયં ચાલક શક્તિ સંગઠન કે અન્દર હી હોની ચાહિયે।

પ્રતિબદ્ધિત જન-ધન શક્તિ-

ઇસીલિએ ઉન્હોને દો બાતોં પર જોર દિયા એક હૈ Committed Man Power પ્રતિબદ્ધિત જન શક્તિ ચાહિયે। સંગઠન કે લિએ હી કામ કરને વાલે એક હી ધૂન ઇસ પ્રકાર સોચને વાલે લોગ અપને કો ચાહિયે। આજકલ અંગ્રેજી મેં ઔર એક શબ્દ હૈ વો ક્યા। Armchair Politician, Armchair Official કુર્સી પર બૈઠકર કામ કરને વાળા Armchair ઇસ પ્રકાર આરામ કુર્સી પર બૈઠકર કામ કરને વાલે લોગ હૈ। તસ પ્રકાર કે લોગોં કે દ્વારા સંગઠન ખડા કર સકતે હૈ ક્યા? સંગઠન તસ પ્રકાર કે લોગોં દ્વારા સંભવ નહીં ઇસલિએ Committed Man પ્રતિબદ્ધિત જન શક્તિ ચાહિયે। જો સંગઠન કે લિએ હી જિયેંગે। સંગઠન કે લિએ હી સોયેંગે। સોને મેં, સંગઠન, જાગરણ મેં સંગઠન। સંગઠન, સંગઠન એક હી ધૂન। ઇસ પ્રકાર કે પ્રતિબદ્ધિત લોગોં કી શક્તિ ચાહિયે ન. 1, ઉન્હોને કહા Committed Man Power

કાલજાન્દ્રશાખા શાખા પુસ્તિકા કાલજાન્દ્રશાખા

ચાહિયે સાથ હી સાથ Committed Man Power કો Committed કામ કરને કો Committed Money Power ચાહિયે। ઇસીલિએ પ્રતિબદ્ધિત જન શક્તિ કો કામ કરને કો પ્રતિબદ્ધિત ધન શક્તિ ચાહિયે। ઉસકા કેન્દ્ર ભી સંગઠન કે અન્દર હી હોના ચાહિયે।

દક્ષિણા ઔર અન્ય પદ્ધતિ મેં અન્તર-

ઉસમેં સે નિકલા યહ ગુરુ દક્ષિણા કા ભાવ। યહ દક્ષિણા ઉસકા ભાષાન્તર અંગ્રેજી ભાષા મેં નહીં પૈસા કમાને કા પ્રયોગ જિસે હમ કહતે હૈ તરહ-તરહ કે કિતને હૈ। એક હૈ Donation જો ચન્દા દેતે હૈં લોગ। દૂસરા હૈ Subscription ઔર તીસરા હૈ દાન। દાન દેતે હૈ। ચન્દા દેતે હૈ, ગ્રાહક સંખ્યા દેતે હૈ। ઇસમેં ડૉ૦ સાહબ ને કમિયાં દેખી। સંઘ મેં જો આના ચાહિયે ઔર Committed હોના ચાહિયે। ઇસલિએ યહાં ગ્રાહક સંખ્યા નહીં ઔર દાન ભી ક્યા હોતા હૈ કભી-કભી ટાલને કે લિએ વહ દેતે હૈં। કેરલ મેં Donation કે લિએ શબ્દ ક્યા હૈ। હિન્દી મેં જો સંભાવના Possibility કે લિએ કહતે હૈં। દાન અચ્છા હૈ પરન્તુ દાન દેતે સમય વ્યક્તિ કા પુણ્ય ભાવ અપને અન્દર હોતા હૈ। જબ દાન દેતા હૈ ઇસકા પુણ્ય મુજ્જે મિલના ચાહિયે। સંઘ કા કાર્યકર્તા હી સંઘ કા ઉપકર્તા ઔર સંઘ કા ઉપકર્તા હી સંઘ કા કાર્યકર્તા। દોનોં કા સંગમ હોના ચાહિયે। વો દાન સે નહીં હોતા તબ દાન ભી સંઘ કે દૃષ્ટિકોણ મેં અપર્યાપ્તિ। તબ હમ કિસ પ્રકાર યહ Committed Money Power પ્રતિબદ્ધિત ધનશક્તિ ખડા કરેંગે- ડૉ૦ જી ને સોચા। તબ ડૉ૦ જી કે મન મેં આયા અપની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ મેં ઉસકે લિએ ભી એક ઉત્તર હૈ દક્ષિણા। દક્ષિણા ભગવાન કે સામને ચઢાતે સમય વો દાન હૈ ક્યા। ભગવાન કો હમ દાન દેતે હૈં? ક્યા ઉસકો ઇસ પ્રકાર હમ કહેંગે ક્યા? ભગવાન કો Donation દે સકતે હૈં ક્યા? ભગવાન કા ભક્ત બનાને કે લિએ

ગુરુદક્ષિણા શાખા પુસ્તિકા ગુરુદક્ષિણા

Subscription ચન્દા યહ ભી કહ સકતે હોએ ક્યા? પરન્તુ ભગવાન કે સામને હમ દક્ષિણા ચડાતે હોએ।

દક્ષિણા કા મહત્વ- ઇસ તરહ રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ કા યહ સમ્પૂર્ણ ગુરુ પૂજા કા વિકાસ ઇસ પ્રકાર હુआ। સ્વયંસેવક કો સોચના ચાહિયે ઔર ઇસકી શ્રેષ્ઠતા કેસી હૈ? કબી-કબી યહ સિખાને કે લિએ ભગવાન હમારે સામને ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકાર કે અવસર રખ દેતે હોએ। સંઘ કે જીવન મેં દ્વિતીય પ્રતિબન્ધ અત્યન્ત કઠોર થા। પહલા પ્રતિબન્ધ તો થા હી કઠોર પરન્તુ ઉસસે ભી કઠોરતરમ થા દ્વિતીય પ્રતિબન્ધ। સંઘ મેં ગુરુ દક્ષિણા તો છોટી હૈ લગતા હૈ આના હૈ પ્રણામ કરના ઔર દેના પરન્તુ કિતના Committed હૈ હમ યહ દેખતે હૈ। આજ હમમેં સે બહુત સ્વયંસેવક ગુરુદક્ષિણા કરતે હૈ। ઉસ સમય મેરી નજર મેં એક પુરાના સ્વયંસેવક ઠીક પ્રકાર દેખ નહીં સકતા પરન્તુ ઔર એક સ્વયંસેવક કા સહારા લેકર ધીરે-ધીરે મંદ ગતિ સે આગે બઢતે-બઢતે શાયદ ધ્વજ કો ઉન્હોને નહીં દેખા પરન્તુ ધ્વજ કહાં હૈ વહ જાનતા થા। પ્રણામ કિયા, ગુરુદક્ષિણા કિયા। ઇસકો કહતે હૈ Committed Man Power પ્રતિબદ્ધિત જન શક્તિ। યહ રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ કી બહુત બડી ધન, સમ્પત્તિ હૈ। યહ હૈ અબ Committed Man Power કા મણિ કંચન યોગ ઉસકો હમ કહતે હોએ ગુરુ દક્ષિણા, જિસકે દ્વારા રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ સ્વાવલભ્મી સ્વયંચાલન કર સકતા હૈ। ઇસીલિએ આજ ગુરુ દક્ષિણા કા મહત્વ ક્યા હૈ? ગુરુ પૂજા કા મહત્વ ક્યા હૈ? ગુરુ કા મહત્વ ક્યા હૈ? જો વિચાર મેરે મન મેં આ ગયે આપ લોગોને કે સામને મૈને રખ દિયે હોએ। આપ સબ પુરાને સ્વયંસેવક હૈ નયી બાત નહીં કહની આપકે સામને। ઇસીલિએ જિતના સારા આપ જાનતે હોએ ઉસકી પુનરાવૃત્તિ મૈને કી ઔર ઇતના હી કહકર મૈં અપના વિચાર યહાં સમાપ્ત કર રહા હું। સબ લોગોનો કો મેરા એક બાર ફિર વિનન્ન નમસ્કાર।

રક્ષાબન્ધન ઉત્સવ

અમૃત વચન

प.पू. श्रीगुरुजी ने कहा- ‘રक्षाबन्धन के पवित્ર પર्व પર, મન મें નિશ્ચય કરો, કि સ્નેહ કી સચ્ચી અનુભૂતિ લેકર, કંધે સે કંધા મિલાકર, અપને વાસ્તવિક બન્ધુત્વ કા ભાવ ઉત્પન્ન કર, શુદ્ધ પવિત્ર એકાત્મક જીવન ઉત્પન્ન કરોંગે। યહી આજ કે પુણ્ય પર્વ પર અપને લિયે આહ્વાન તથા સંદેશ હૈ।’

એકલગીત

હિન્દુ-હિન્દુ હમ બન્ધુ-બન્ધુ હુંએ, બિન્દુ-બિન્દુ હમ મહાસિન્ધુ હુંએ।
હમ અક્ષયવટ તરુ વિશાળ હુંએ, સત્ય સનાતન ચિર ત્રિકાલ હુંએ,
વैષ્ણવ, શૈવ, શાક્ત, સિખ શાખા, બૌદ્ધ, જૈન હમ વિવિધ પ્રશાખા।

હમ અનેક મેં એક હિન્દૂ હુંએ॥

હિન્દુ...॥11॥

હમ ન અવર્ણ, સવર્ણ કભી હુંએ, નહી વैશ્ય બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય હુંએ,
હમ ન શૂદ્ર હરિજન વનવાસી, હમ કેવલ હિન્દૂ અવિનાશી।

હમ વિરાટ માનવ સ્વયંભૂ હુંએ।

હિન્દુ...॥12॥

યહું ન કોઈ દ્રવિણ આર્ય હુંએ, કોઈ ન આદિમ નહી અનાર્ય હુંએ
ऊંચ-નીચ હમ નહી જાનતે, અગલા-પિછા નહી માનતે।

હમ સમગ્ર નિર્દોષ ઇન્દુ હુંએ।

હિન્દુ...॥13॥

વિચારણીય બિન્દુ

- રક્ષાબન્ધન ઉત્સવ ઇસ બાર 26 અગસ્ટ 2018 કો હૈ। સમ્પૂર્ણ ભારત મેં પૂરા હિન્દુ સમાજ યથ પર્વ અતિ ઉત્સાહ એવં આનંદ સે મનાતા હૈ। પ્રમુખ રૂપ સે બહિને ભાઇયોં કો રાખી બાંધતી હૈનું। ભાઈ ઇસકે ઉપલક્ષ્ય મેં બહન કો કુછ ધન દેતા હૈ। ઉપરોક્ત પરમ્પરા સામાન્યતઃ સમાજ મેં પ્રચલિત હૈનું। રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ ને હિન્દુ સમાજ કે ઇસ ગौરવશાળી એવં ભાવનાપ્રથાન પર્વ કો વ્યક્તિગત સ્તર કે સ્થાન પર સામાજિક સ્તર પર મનાને કી પરમ્પરા ડાલી હૈ। સ્વયંસેવક સમાજ કે ઉન બન્ધુઓં સે ઇસ પર્વ પર સમ્પર્ક કરતે હૈનું, જો દુર્ભાગ્ય સે અપને સમાજ કે બહુત દિનોં સે બિછુડે રહે હૈનું। રાખી બાંધતે હુએ વે ગીત ગાતે હૈનું-

સંગરન સૂત્ર મેં મચલ-મચલ, હમ આજ પુનઃ બાંધતે જાતો।
માઁ કે ખણિડત-મણિડત મન્દિર, કા શિલાન્યાસ કરતે જાતો॥

- ઇસ દિન બ્રાહ્મણ ભી અપને યજમાનોં કે ઘર જાકર રાખી બાંધતે હૈનું। યજમાન ભી પ્રસન્તાપૂર્વક બ્રાહ્મણ કો સામર્થ્ય કે અનુસાર દક્ષિણા દેતે હૈનું। બ્રાહ્મણ યજમાન કી કલાઈ મેં રાખી બાંધતે હુએ નિમ્ન શલોક પઢતે હૈનું-

યેન બદ્ધો બલિરાજા, દાનવેન્દ્રો મહાબલઃ।

તેન ત્વાં અનુબધનામિ રક્ષે, મા ચલ મા ચલઃ॥

- રક્ષાબન્ધન કી પ્રક્રિયા અપને દેશ મેં કબ પ્રારમ્ભ હુઈ હૈ, યહ ભી વિચારણીય હૈ। અપને સંસ્કૃત વાડમય મેં શાચી અર્થાત् ઇન્દ્રાણી દ્વારા ઇન્દ્ર કે હાથ મેં રક્ષાસૂત્ર બાંધને કી ઘટના આતી હૈ। યહ દેવાસુર સંગ્રામ કે સમય કી બાત હૈ। દેવતાઓં કી રક્ષસોં સે બાર-બાર હાર હોને કે કારણ ઇન્દ્ર કી કલાઈ મેં ઉનકી રક્ષા કી ઇચ્છા સે યહ સૂત્ર બન્ધન કા પ્રથમ પ્રસંગ હૈનું દેવતાઓં કો નેતૃત્વ ઇન્દ્ર કર રહે થે। અતઃ ઉનકી રક્ષા ઔર વિજય કી કામના હી ઇસ રક્ષા બન્ધન કા ઉદેશ્ય રહા। દૂસરા

શાખા પુસ્તિકા માટે રખાયેલ રક્ષાબન્ધન

રક્ષાબન્ધન કા અવસર ભગવાન વિષ્ણુ દ્વારા બાવન અંગુલિ કા શરીર લેકર રાજા બલિ સે સભી કુછ દાન મેં પ્રાપ્ત કરને સે સંબંધિત હૈ। રાજા બલિ કે સામ્રાજ્યવાદ સે પૃથ્વી કો મુક્ત રહ્યને કે લિયે વામનાવતાર ને ઉસકે હાથ મેં રક્ષાસૂત્ર બાંધા થા। ઉસે અપને લોક મેં આબદ્ધ કર ઉસકી રક્ષા કા ભી વચન દિયા થા। બ્રાહ્મણ દ્વારા યજમાન કો રાખી બાંધતે સમય બોલે હુએ શ્લોક દ્વારા ઇસ તથ્ય પર પ્રકાશ પડતા હૈ।

- રક્ષાબન્ધન પર્વ કા મહત્વ બહુઆયામી હૈ। ઇસ અવસર પર વ્યક્તિ-વ્યક્તિ મેં સુખદ અનુભૂતિ કે સાથ-સાથ વ્યાપક સન્દર્ભ મેં રક્ષા કી આવશ્યકતા કા ભી ધ્યાન હોના સ્વાભાવિક હૈ। પર્વ કે નામ સે રક્ષા કી આવશ્યકતા એવં મહત્વ પર પ્રકાશ પડતા હૈ। રક્ષા કિસ કી કરની યા હોની હૈ? ઔર રક્ષા કૌન કરેગા? યા કિસે કરની ચાહિયે? આદિ પ્રશ્ન ભી મહત્વ કે હો જાતે હુંનીં। રક્ષા સમ્બન્ધી સભી પ્રશ્ન દેશ, કાલ એવં પરિસ્થિતિ કે અનુસાર હી વિચાર કરને યોગ્ય હોતે હુંનીં। ઇસ સંબંધ મેં શાસ્ત્ર-શુદ્ધ સમ્યક્ વિવેચન કર વસ્તુસ્થિતિ સમજના હી આવશ્યક હૈ। અતે: ઇસ સંબંધ મેં સતત જાગરુકતા કી આવશ્યકતા હૈ। કહા ભી હૈ, સતત જાગરુકતા હી સ્વાતંત્ર્ય કા મૂલ્ય હૈ। ઇસ પ્રકાર કી સ્થિતિ મેં રક્ષા કિસકી કરની હૈ, યા સમજના ચાહિયે।
- વ્યક્તિ ઔર રાષ્ટ્ર આત્મરક્ષાર્થ અનેક ઉપાય કરતે હુંનીં। વ્યક્તિ શાસ્ત્ર કા અવલમ્બન લેતા હૈ। અન્ય ઉપાય ભી કરતા હૈ। રાષ્ટ્ર ભી ઉસી પ્રકાર આન્તરિક સુરક્ષા કી દૃષ્ટિ સે પુલિસ ઔર બાહ્ય સુરક્ષા કી દૃષ્ટિ સે સેના કા પ્રયોગ કરતા હૈ। શત્રુઓં તથા દુષ્ટ પ્રવૃત્તિ કે લોગોં સે રાષ્ટ્ર તથા ઉસકે ઘટકોં કો હાનિ સે બચાને કે લિયે ગુપ્તચર્ચોં કા ભી પ્રયોગ હોતા હૈ। આસત્ર સંકટ કી પૂર્વ જાનકારી ઉન સંકટોં કો સફલતાપૂર્વક નિરસ્ત કરને મેં સહાયક હોતી હૈ।
- આત્મરક્ષા તો સ્વાભાવિક હૈ પરન્તુ શરણાગત કો ભી સભી પ્રકાર કી સુરક્ષા પ્રદાન કરને કા માનવ કા સ્વભાવ હૈ। વ્યક્તિયોં કા સામૂહિક મન રાષ્ટ્ર રૂપ મેં યહ કાર્ય કરતા હૈ। શરણાગત કપોત કી રક્ષા રાજા

શાખા પુસ્તિકા માટે રખાયેલી શાખા

શિવિ ને અપને શરીર કા માંસ કાટકર કી થી। રાજા દિલીપ ને ગૌ રક્ષાર્થ સ્વયં કા જીવન બલિદાન કરને કી તત્પરતા પ્રકટ કી થી। ઇસી પ્રકાર પારસી, યહૂદી આદિ ઇસ દેશ મેં શરણ પાને કી ઇચ્છા સે આયે। વે શરણાગત હોને સે સભી પ્રકાર કી સુરક્ષા કે પાત્ર સમજે ગયે। ઉન્હેં અપના કુછ ભી ખોના નહીં પડ્યા। ઉનકી અપની ધાર્મિક માન્યતાઓ, પૂજાપદ્ધતિ તથા સામાજિક પરમ્પરાઓં કો સુચારુ રૂપ સે અક્ષુણ્ણ રહ્યા ગયા। ઉદાત્ત માનવીય ગુણ, સદ્ભાવના, ઉદારતા, પ્રેમ, પરદુઃખકાતરતા, સહાનુભૂતિ આદિ હી ઇસ પ્રકાર રક્ષા કી ભાવના કો પ્રેરિત કરતી હૈ।

- દેશ, કાલ, પરિસ્�િતિ કે અનુસાર રાષ્ટ્ર કી રક્ષા કે સ્વરૂપ, વિચાર ઔર પ્રક્રિયા મેં બદલ આતા રહતા હૈ। એક સમય થા કિ નારી કા સમ્માન એવં સતીત્વ સંકટ મેં થા। માતાઓં ઔર બહનોં ને અપને સમ્માન કી રક્ષા કે લિયે જૌહર કિયે। રાજસ્થાન કે ઇતિહાસ મેં ‘સાકા’ પ્રસિદ્ધ હૈ। દેશ કે વિભાજન કે સમય ભી હિન્દુ નારિયોં ને અનેક સ્થાનોં પર જૌહર કા ઇતિહાસ દુહરાયા થા। નારિયોં ને રક્ષા કી ઇચ્છા સે અપને સે અધિક સબળ હાથોં મેં રાખી બાંધકર રક્ષા કરને કા ધ્યાન દિલાના પ્રારમ્ભ કિયા। આજ વહ બહન દ્વારા ભાઈ કો રક્ષાબન્ધન પર રાખી બાંધને સે યાદ આતા હૈ। એક એસે હી કાલખણ્ડ મેં બ્રાહ્મણ આતતાઇયોં ઔર આક્રમણકારિયોં કે લક્ષ્ય બને। ઉનકી રક્ષા કા પ્રસંગ આયા। ઉનકી રક્ષા કે પ્રબન્ધ કિયે ગયે। બ્રાહ્મણ કા યજમાન કો રાખી બાંધના ઉસી પરમ્પરા કો સ્મરણ કરાતા હૈ।
- મૂલ પ્રશ્ન હૈ કિ રક્ષાબન્ધન કે સંદેશ કો કैસે સમજા જાયે? રક્ષાબન્ધન પર્વ કા રક્ષા કે પ્રશ્નોં સે જુડા હોને સે હમેં અપની પ્રાથમિકતાઓં પહલે હી નિશ્ચિત કરની પડેગી। સંકટ કે બાદલ સદૈવ આતે-જાતે રહતે હૈને। હમેં સંકટ કે સ્વરૂપ કી સહી પહ્યાન કર ઉસે નિષ્ઠાવી બનાને કી અપની સિદ્ધતા પ્રકટ કરની હોગી। અર્ન્તવાદ્ય સંકટ સમય-સમય પર

શાખા પુસ્તિકા માટે શાખા

હમેં ધેરેંગે હમેં ઉન્હેં ઠીક સે પહોંચાનના હૈ। સંકટ સ્પષ્ટ દિખાઈ દેતા હૈ, પરન્તુ કબી-કબી છદ્મ વેશ મેં આત્મા હૈ। મિત્રતા કા ચોલા પહનકર, ભાઈ બનકર ઔર કબી આત્મીય બનકર સંકટ લાને વાલે અનુભવ આયેંગે। હમારે અપને હી રક્ત કે વ્યક્તિ યા વ્યક્તિ સમૂહ હમારે લિયે સંકટ કા કારણ બને હોયાં, આજ ભી હોયાં ઔર આગે ભી હોયાં। જયચંદોની કમી નહીં હૈ પ્રલોભન ઔર વ્યક્તિગત દ્વેષ કે કારણ શક્તિસિંહ (મહાગણ પ્રતાપ કે ભાઈ) જૈસે પણક્રમી લોગ શત્રુઓં સે મિલતે દિખાઈ દેંગે। મિર્જા રાજા જય સિંહ ઔર રાજા માનસિંહ જૈસે શત્રુઓં કી ઓર સે લડને કે લિયે ઉદ્ઘટ હોયાં, શત્રુ કી પૈરવી કરેંગે, હમેં ઇન્સે સાવધાન રહના હૈ। યે સબસે બડે શત્રુ હોયાં, જિનસે દેશ કી રક્ષા કરની હૈ।

- રક્ષા કા પ્રશ્ન ભાવનાત્મક ધરાતલ પર ભી ઉત્પન્ન હોતા હૈ। ઇસકા ક્ષેત્ર વિસ્તૃત વ બહુઆયામી હૈ। સમાજ કો અપને મૂલ સે કાટકર ભાવના-શૂન્ય બનાકર વैચારિક સ્તર પર આધાર સમાપ્ત કરના હી ઇસકા કામ નહીં હૈ, વરન્ અપની માન્યતાઓં, જીવન મૂલ્યોં એવં જીવન આદર્શોં સે સતત દૂર કર જીવન કે પ્રત્યેક ક્ષેત્ર મેં આત્મવિસ્મૃતિ ઔર આત્મગલાનિ પૈદા કરના હૈ। ક્યા હમને દેખા નહીં કિ રામજનમભૂમિ આંદોલન કે સમય બાબરી ઢાঁચા ટૂટને પર અપને હી સમાજ કે વ્યક્તિ ને ગોલિયાં ચલવાઈ થી। અયોધ્યા મેં રામ મંદિર બનાને મેં આજ ભી વિરોધ કે સ્વર ફૂટ પડ્યે હોયાં યે સ્વર ભી અપને હી સમાજ કે લોગોં કે હોયાં આત્મવિસ્મૃતિ ઔર આત્મગલાનિ કે જ્વલન્ત ઉદાહરણ હોયાં। હમેં એસે લોગોં સે સમાજ કી રક્ષા કરની હૈ।

- હમેં રક્ષા કે ઔર ક્ષેત્ર ભી ધ્યાન મેં રહને હોયાં -
  - અ) ઇસ દેશ મેં બહુત દિનોં સે હિન્દૂ હોના અપરાધ માના જાતા રહા હૈ। હિન્દૂ હિત કે કાર્ય કો સામ્રદ્ધાયિક કહને કી પરમ્પરા સી બન ગઈ હૈ। અપને કો હિન્દૂ કહને મેં લાજ આતી હૈ। યહ પતન કી ઓર બઢને કા કેસા કરુણાજનક દૃશ્ય હૈ? વિવેકાનન્દ કા ઉદ્ઘોષ ‘ગર્વ સે કહો હમ

(શેષ પૃષ્ઠ 56 પર)

भારત વિભાજન કી પૃષ્ઠભૂમિ ઔર અખણ્ડ ભારત કી સંકલપના તત્કાલીન પરિસ્થિતિ

- 1857 કે સ્વાતન્ત્ર્ય સમર મેં અપેક્ષિત સફળતા નહીં મિલી અતઃ કુછ વર્ષો તક દેશ મેં નિરાશા છાયી રહી ।
- 1885 મેં અંગ્રેજોને સેપ્ટેમ્બર બાલ્બ કે રૂપ મેં કાંગ્રેસ કી સ્થાપના કી ।
- બાંટો ઔર રાજ કરો કી નીતિ કે અન્તર્ગત મુસ્લિમાનોનો કો અલગ સે ખડા કરને કી યોજના કી ।
- એંગ્લો મોહમ્મદન ઓરિયન્ટલ સ્કૂલ કી અલીગઢ મેં સ્થાપના, આગે ચલકર યહી સ્કૂલ પૃથક્તાવાદી મુસ્લિમ તૈયાર કરને વાલા “અલીગઢ મુસ્લિમ વિશ્વવિદ્યાલય” આજ ભી મુસ્લિમ અલગાવવાદી ગતિવિધિયોની કેન્દ્ર બના હુઅ હૈ ।
- દેશ બાંટને કી યોજના કે પૂર્વભ્યાસ કે રૂપ મેં 1905 મેં બંગ-ભંગ ।
- અંગ્રેજોની પ્રેરણ સે 1906 મેં મુસ્લિમ લીગ કી સ્થાપના હુઈ । ઇસકે બાદ તુષ્ટિકરણ પ્રારમ્ભ હુઅ ‘ચિત્ર, રાષ્ટ્રગીત, ધ્વજ, ભાષા આદિ કે આગ્રહ છૂટ્ટે ગયે ।
- મુસ્લિમ લીગ દ્વારા 1940 મેં પાકિસ્તાન કે નિર્માણ કા પ્રસ્તાવ ।
- ધીરે-ધીરે કાંગ્રેસ નેતૃત્વ જ્ઞાકૃતા ગયા । મુસ્લિમ નેતા અકડ્ટે ચલે ગયે । એક-એક કર મુસ્લિમ લીગ કી સભી માંગોનો કો માનતે ગયે ।
- 1942 મેં ભારત છોડો આંદોલન કે પ્રતિ સામ્યવાદ્યિયોની કુરિયે વિરોધ ।
- મુસ્લિમ-અંગ્રેજ મિલકર ભારત તોડને મેં સંલિપ્ન થે ।
- 1946 મેં ડાઇરેક્ટ એક્શન (ઇસમે મુસ્લિમાનોને હિન્દુઓની કાત્લેઆમ કિયા) કલકત્તા મેં હી મરને વાલોની કી સંખ્યા પ્લાસી કી લડાઈ મેં મરને વાલોની કી સંખ્યા સે કહીં અધિક થી ।
- દેશ વિભાજન કે કારણ
- 1- હિન્દુ સમાજ કે વિભિન્ન દોષ, 2- ધર્માન્તરણ, 3- ધર્માન્તરિત લોગોનો પુનઃ હિન્દુ ન બનાના, 4- દુશ્મન કી ચાલોનો ન સમજ્ઞના ।

શાખા પુસ્તિકા અભ્યાસ કાર્યક્રમ

- 5- ફૂટ ડાલો-રાજ કરો કી અંગ્રેજોની નીતિ। 6- કાંગ્રેસ કી તુષ્ટિકરણ કી નીતિ। 7- હિન્દૂ ઉદાસીનતા। 8- થકા-હારા સત્તા લોલુપ નેતૃત્વ આદિ।
- પં. દીનદાયાલ ઉપાધ્યાય એવં ડૉ. લોહિયા અખણ્ડ ભારત કે સમર્થક। 1964 મેં સામૂહિક વિજ્ઞપ્તિ દી।
  - યૂરોપ કે દેશ આજ પરસ્પર સાક્ષાત્ બાજાર બના રહે હૈને જર્મની, વિયતનામ આદિ કા વિભાજન સમાપ્ત। હૃદય મેં ઇચ્છા શક્તિ કી આવશ્યકતા। પહલ કૌન કરેં? જિસકી હાનિ હુઈ હૈ। સીતા કા અપહરણ પહલ રામ કો હી કરની પડી। જિન્હેં કુછ ખોને કી પીડી હૈ પહલ વે હી કરેંગે। ગાંધી, પટેલ, ખાન અબ્ડુલ ગફ્ફર ખાઁ આદિ સભી અખણ્ડ ભારત કે પક્ષધર થેં।
  - પૂજા કે લિયે અખણ્ડ મૂર્તિ કી આવશ્યકતા।
  - ભારત કેવળ ભૂખણ્ડ નહીં અપિતુ સાક્ષાત् જીવન્ત માતા કા સ્વરૂપ, વાત્સલ્યમયી માતૃભૂમિ, ઇસી સ્વરૂપ કો સંઘ કી પ્રાર્થના મેં પ્રતિદિન નમસ્કાર।
  - મહર્ષિ અરવિન્દ આદિ કિસી કો ભી ખણિડત ભારત સ્વીકાર નહીં રહા। મહાત્મા ગાંધી ને ભી યહી કહા થા કિ દેશ કા વિભાજન મેરી લાશ પર હોગા।
  - ભારત કે કિસી ભી સપૂત કો વાત્સલ્યમયી માતા કા અંગ-ભંગ સ્વીકાર નહીં।
  - હમારે અનેક શ્રદ્ધા કેન્દ્ર વ તીર્થ સ્થાન આજ પાકિસ્તાન વ બાંગ્લાદેશ મેં હૈ। ઉનકે બિના આજ ભી અધૂરાપન।
  - વિભાજન રાજનૈતિક, સાંસ્કૃતિક, આર્થિક, ભૌગોલિક ઔર ભાવાત્મક દૃષ્ટિઓં સે અનુપ્યુક્ત।
  - આર્થિક દૃષ્ટિ સે ભી સમૂચા અખણ્ડ ભારત એક ઈકાઈ। કપાસ ઉત્પાદન ઉધર-મિલ ઇધર। જનસંખ્યા ઇધર ધાન્ય ઉધર। એક ઈકાઈ બનને પર ભારત પુનઃ સોને કી ચિંદિયા બન સકતા હૈ।

કાલજાળજ્ઝાળજ્ઝ શાખા પુસ્તિકા કાલજાળજ્ઝાળજ્ઝ

- पाकिस्तान का निर्माण स्वतंत्र भारत पर किया गया विदेशी आक्रमण है। जैसे- हमने गोवा व हैदराबाद को मुक्त कराया वैसे ही पाकिस्तान को मुक्त कराना हमारा जन्मसिद्ध अधिकार है। (पं. दीनदयाल जी)।
- नैसर्गिक दृष्टि से भारत एक पूर्ण इकाई, ऊपर हिमालय नीचे महासागर। अखण्ड भारत एक नैसर्गिक सत्य है। यह हमारी श्रद्धा और आस्था का विषय है। उपाय केवल युद्ध नहीं- अन्यान्य नीतियाँ। अखण्डता के उदाहरण- जर्मनी, वियतनाम, आयरलैण्ड में आंदोलन। जैसे- पाकिस्तान मोहनजोदड़ो की सभ्यता को अपनी सभ्यता मानता है, हम भी अपनी सभ्यता मानते हैं, पाणिनी को दोनों देश महापुरुष मानते हैं। ऐसी अनेक बातें अखण्ड भारत निर्माण में सहायक।

(पृष्ठ 53 का शेष)

हिन्दू हैं” जन-जन का उद्घोष बनाने के लिये हमें प्रयास करना है। हमें अपने हिन्दूपन की रक्षा भी करनी है।

- ब) इस देश में वन्देमातरम् कहने पर आपत्ति होती है। माँ सरस्वती के पूजन का विरोध किया जाता है, इसे भी हम मूक होकर देखते रहते हैं। हमें अब जागना है। अपनी मातृभूमि की वन्दना करने का अपना अधिकार सुरक्षित करना है। हम अपने ही देश में अपनी माता का पूजन न कर सकें, यह नहीं होने देंगे।
- स) इसी के साथ अपने देवी-देवताओं, महापुरुषों, राष्ट्रनायकों, आदर्शों, प्रेरणास्रोतों, सांस्कृतिक अमूल्य निधियों आदि के प्रति अपनी दृढ़ता, श्रद्धा को बनाये रखते हुए उन पर होने वाले आक्रमणों से भी इन सभी की रक्षा करनी है।
- द) जम्मू-कश्मीर की सुरक्षा के संदर्भ में भी विचार करना है। आज रक्षाबन्धन पर्व का यहीं संदेश है।

સેવા વિભાગ

અપના ઘર સેવા કેન્દ્ર કૈસે બને

- નિરપેક્ષ ભાવ સે-આત્મીયતા, સ્નેહ, પ્રેમ, ભગવાન, પૂજા- ઇન સભી બાતોં કા દૃશ્ય સ્વરૂપ યાને અપના ઘર।
- સ્નેહ ઔર પ્રેમ ભાવ સે જુડ્ઝને કે કારણ હી ઉસે પરિવાર કહા જાતા હૈ।
- ઘર કા સ્થાન બસ્તી મેં-ગાઁવ મેં સમાજ મેં હોતા હૈ।
- સમાજ સુખી રહે, સમાજ કે સુખ મેં વ્યક્તિ કા સુખ હોતા હૈ યહી અપની પરમ્પરા હૈ।
- વર્તમાન મેં ઇસ પ્રકાર કા ભાવ સમાજ મેં કમ દિખાઈ દેતા હૈ।
- અપને ઘર સે એસા ભાવ નિર્માણ હો એસા પ્રયત્ન કરના।
- ઘર કે સામને તુલસી વૃંદાવન હો, હર રોજ ઉસકી પૂજા હો।
- મહાપુરુષોં કી તસ્વીર લગાને સે પરિવાર કી માનસિકતા સમાજ કે ધ્યાન મેં આતી હૈ।
- ઘર મેં પ્રતિદિન યા સાપ્તાહિક સત્સંગ/પુસ્તક પઠન કાર્યક્રમ હો।
- માસ મેં એક બાર વર્તમાન સ્થિતિ કે બારે મેં ચર્ચા હો।
- બસ્તી કી ગાઁવ કી સમસ્યાએં હલ કરને કા પ્રયાસ હો।

एकात्मता स्तोत्र

ॐ सच्चिदानन्दरूपाय नमोऽस्तु परमात्मने।
ज्योतिर्मयस्वरूपाय विश्वमाङ्गल्यमूर्तये ॥१॥

प्रकृतिः पञ्च भूतानि ग्रहा लोका स्वरास्तथा।
दिशः कालश्च सर्वेषां सदा कुर्वन्तु मङ्गलम् ॥२॥

रत्नाकराधौतपदां हिमालयकिरीटीम्।
ब्रह्मराजर्षिरत्नाद्यां वन्दे भारतमातरम् ॥३॥

महेन्द्रो मलयः सह्यो देवतात्मा हिमालयः ।
ध्येयो रैवतको विन्ध्यो गिरिश्चारावलिस्तथा ॥४॥

गङ्गा सरस्वती सिन्धुर्ब्रह्मपुत्रश्चगण्डकी ।
कावेरी यमुना रेवा कृष्णा गोदा महानदी ॥५॥

अयोध्या मथुरा माया काशी काञ्चि अवन्तिका ।
वैशाली द्वारिका ध्येया पुरी तक्षशिला गया ॥६॥

प्रयागः पाटलीपुत्रं विजयानगरं महत् ।
इन्द्रप्रस्थं सोमनाथः तथाऽमृतसरः प्रियम् ॥७॥

चतुर्वेदाः पुराणानि सर्वोपनिषदस्तथा ।
रामायणं भारतं च गीता सद्दर्शनानि च ॥८॥

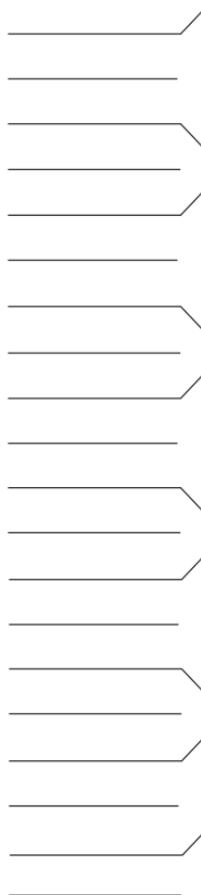
जैनागमास्त्रिपिटका गुरुग्रंथः सतां गिरः ।
एषः ज्ञाननिधिः श्रेष्ठः श्रद्धेयो हृदि सर्वदा ॥९॥

अरुन्धत्यनसूया च सावित्री जानकी सती ।
द्रौपदी कण्णगी गार्गी मीरा दुर्गावती तथा ॥१०॥

लक्ष्मीरहल्या चेन्नमा रुद्रमाम्बा सुविक्रमा ।
निवेदिता सारदा च प्रणम्या मातृदेवताः ॥११॥

प्रार्थना

नमस्ते सदा वत्सले मातृभूमे
 त्वया हिन्दुभूमे सुखवैं वर्धितोऽहम् ।
 महामंडगले पुण्यभूमे त्वदर्थे ।
 पतत्वेष कायो नमस्ते नमस्ते ॥१॥
 प्रभो शक्तिमन् हिन्दुराष्ट्राङ्गभूता ।
 इमे सादरन् त्वान् नमामो वयम् ॥
 त्वदीयाय कार्याय बद्धा कटीयम् ।
 शुभामाशिषन् देहि तत्पूर्ये ॥
 अजय्याज च विश्वस्य देहीश शक्तिम् ।
 सुशीलज् जगद्येन नप्रम भवेत् ॥
 श्रुतज चैव यत् कण्टकाकीर्णमार्गम् ।
 स्वयम् स्वीकृतन् नस् सुगडकारयेत् ॥२॥
 समुत्कर्ष निश्च्रेयसस्यैकमुग्रम्
 परम् साधनन् नाम वीरत्रतम् ॥
 तदन्तस् स्फुरत्वक्षया ध्येयनिष्ठा
 हृदन्तः प्रजागर्तु तीव्राऽनिशम् ॥
 विजेत्री च नस् संहता कार्यशक्तिर्
 विधायास्य धर्मस्य संरक्षणम् ॥
 परवै वैभवन् नेतुमेतत् स्वराष्ट्रम् ।
 समर्था भवत्वाशिषा ते भृशम् ॥३॥
 ॥ भारत माता की जय ॥

શાખા પુસ્તિકા ભાવાર્થ

હે વત્સલ માતૃભૂમિ! મૈં તુઝે નિરન્તર પ્રણામ કરતા હું। હે હિન્દુભૂમિ!
તૂને હી મુદ્દે સુખપૂર્વક બઢાયા હૈ। હે મહામંગલમયી પુણ્યભૂમિ! તોરે લિયે
મેરા યહ શરીર અર્પિત હો। મૈં તુઝે અનન્ત બાર પ્રણામ કરતા હું ॥1॥

હે સર્વશક્તિમાન પરમેશ્વર, યે હમ હિન્દુરાષ્ટ્ર કે અંગભૂત ઘટક, તુઝે
આદરપૂર્વક પ્રણામ કરતે હોયાં। તોરે હી કાર્ય કે લિયે હમને અપની કમર
કસી હૈ। ઉસકી પૂર્તિ કે લિયે હમેં શુભ આશીર્વાદ દો। વિશ્વ કે લિયે
જો અજેય હો એસી શક્તિ, સારા જગત् જિસસે વિનન્દ્ર હો એસા વિશુદ્ધ
શીલ તથા બૃદ્ધિપૂર્વક સ્વયં સ્વીકૃત હમારે કણ્ટકમય માર્ગ કો સુગમ
કરે, એસા જ્ઞાન ભી હમેં દો ॥2॥

અભ્યદુય સહિત નિઃશ્રેયસ કી પ્રાપ્તિ કા વીરબ્રત નામક જો
એકમેવ, શ્રેષ્ઠ, ઉગ્ર સાધન હૈ, ઉસકા હમ લોગોં કે અન્ત:કરણ મેં
સ્ફુરણ હો। હમારે હૃદય મેં અક્ષય તથા તીવ્ર ધ્યેયનિષ્ઠા સદૈવ જાગ્રત
રહે। તોરે આશીર્વાદ સે હમારી વિજયશાલિની સંગઠિત કાર્યશક્તિ
સ્વર્ધમં કા રક્ષણ કર અપને ઇસ રાષ્ટ્ર કો પરમ વૈભવ કી સ્થિતિ પર લે
જાને મેં અતીવ સમર્થ હો ॥3॥

॥ ભારત માતા કી જય ॥

એકાત્મતા-મન્ત્ર

યં વैદિકા મન્ત્રવૂશઃ પુરાણા, ઇન્દ્રં યમં માતરિશ્વાનમાહઃ ।
વેદાન્તિનોऽનિર્વચનીયમેક, યં બ્રહ્મશબ્દેન વિનિર્દિશન્તિ ॥1॥
શૈવા યમીશં શિવ ઇત્યવોचન्, યં વैષ્ણવા વિષ્ણુરિતિ સ્તુવન્તિ ।
બૃદ્ધસ્તથાર્હન્ત્રિતિ બૌદ્ધજૈનાઃ, સત् શ્રી અકાલેતિ ચ સિક્ખ સન્તઃ ॥2॥
શાસ્તેતિ કેચિત् પ્રકૃતિઃ કુમારઃ, સ્વાર્મીતિ, માતેતિ, પિતેતિ ભક્તયા ।
યં પ્રાર્થયન્તે જગદીશિતારં, સ એક એવ પ્રભુરદ્વિતીયઃ ॥3॥

શાખા પુસ્તિકા માટે શરીરિક વિભાગ

શારીરિક વિભાગ કે કાર્યક્રમ એવં અપેક્ષાએ

- જિલા ખંડ વન નગર કેન્દ્ર સ્તર તક શારીરિક શિક્ષણ પ્રમુખ કી નિયુક્તિ।
- જિલા કી શારીરિક ટોલી ગઠિત હો વસ્ત્રિક્ય હો।
- મહાનગર/જિલા કેન્દ્ર વાત્યે ઘોષ કેન્દ્ર સ્તર તક ઘોષ પ્રમુખ કી નિયુક્તિ હો।
- જિલા શારીરિક ટોલી કી વર્ષ મેં કમ સે કમ 3 બાર બૈઠક અપેક્ષિત। માસ મેં એક બાર અભ્યાસ વર્ગ પ્રત્યેક બૈઠક કે કમ સે કમ 4 સત્ર હોય।
- જિલા શારીરિક શિક્ષણ પ્રમુખ કા વર્ષ મેં 1 બાર સખી નગરોં વાંખણ્ડોં તક પ્રવાસ કરના અપેક્ષિત હૈ।
- જિલે કી બૈઠકોં કી કાર્યવાહી વાળું વૃત્ત આદિ જિલે કી કાર્યવાહી પંજિકા (રજિસ્ટર) મેં લિખના।
- સખી શારીરિક પ્રમુખોં કે શાખા કેન્દ્ર પર વાર્ષિકોત્સવ અવશ્ય હો।
- શાખા કે વાર્ષિકોત્સવ મેં શાખા કે હી ઘોષ વાદક હો।
- વર્ષ મેં 1 બાર સખી ખણ્ડોં વાંખણ્ડોં જિલા કેન્દ્રોં કા પથ સંચલન હોવે વિશે વિશે ઘોષ વાદક ભી સ્થાનીય રહે।
- નગરીય ક્ષેત્ર મેં સાપાહિક શારીરિક વર્ગ અપેક્ષિત વિશે ખણ્ડ મેં પાદ્ધિક/માસિક અભ્યાસ વર્ગ અપેક્ષિત।
- વર્ષ મેં એક બાર શારીરિક ગુણવત્તા કા કાર્યક્રમ પ્રત્યેક સ્તર પર હો।
- સખી જિલોં કી શારીરિક વિભાગ કી કાર્યવાહી પંજિકા બને।
- અન્ય આગ્રહ કે બિન્દુ- આચાર વિભાગ કા પાલન કરવાના।
- શાખા ટોલી કા પ્રશિક્ષણ વર્ગ વર્ષ મેં કમ સે કમ 1 બાર 24 ઘંટે કા અપેક્ષિત।
- જિલા શારીરિક ટોલી સક્રિય વિભાગ સક્ષમ હોય ઇસ હેતુ વિભાગ વિભાગ પ્રાન્ત સ્તર પર કોઈ ન કોઈ ઉપક્રમ હો।
- શારીરિક વિભાગ કા વાર્ષિક વૃત્ત શારીરિક વિભાગ કે હી કાર્યકર્તાઓં દ્વારા પ્રત્યક્ષ શાખા પર પ્રવાસ કરકે ભેજના અપેક્ષિત હૈ, અર્થાત્ આઁખોં દેખી શાખા કા વૃત્ત સંકલિત કરના।
- વર્તમાન અનિવાર્ય કાર્યક્રમ-
  - 1. પ્રતિદિન 1 મિનટ દણ્ડ પ્રહાર।
  - 2. પ્રતિદિન 5 મિનટ સંચલન અભ્યાસ।
  - 3. પ્રતિદિન 5 મિનટ દીર્ઘશ્વસન (કેવલ પ્રૌઢ શાખાઓં મેં)

सूर्य नमस्कार

सरल उपासना और सौम्य, सन्तुलित व्यायाम, यह सूर्यनमस्कार की विशेषता है। सूर्य नमस्कार नामक यह व्यायाम सात आसनों का समुच्चय भी है। ये आसन हैं-

1. ताङ्गासन	2. उत्तानासन
3. अश्वचालन आसन/एकपाद प्रसरण आसन	
4. दण्डासन/चतुरंगदण्डासन	5. सांष्टांगप्रणामासन
6. भुजंगासन	7. अधोमुखश्वान आसन

उनके पारम्परिक नाम, मंत्र, नियत, श्वसन एवं परिष्कृत हलचल के साथ सूर्यनमस्कार लगाने से प्रदीर्घ आयु, आरोग्य का मानो आश्वासन ही मिलता है।

:: सुभाषित ::

ध्येयः सदा सवित्-मण्डल-मध्यवर्ती ,

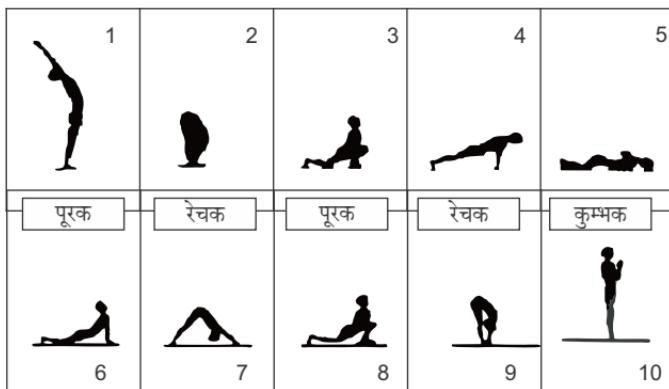
नारायणः सरसिजाऽसन सञ्चिविष्टः ।

केयूरवान् मकर-कुण्डलवान् किरीटि ,

हारी हिरण्यमय वपुर्धृत शंख-चक्रः ॥

सौर-मण्डल के मध्य में, कमल के आसन पर विराजमान (सूर्य) नारायण जो बाजूबंद, मकर की आकृति के कुण्डल, मुकुट शंख, चक्र धारण किये हुए तथा स्वर्ण आभायुक्त शरीर वाले हैं, का सदैव ध्यान करते हैं।

शाखा पुस्तिका शब्दालंकार

मंत्र एवं उनका अर्थ

ऊँ मित्राय नमः	हित करने वाला मित्र
ऊँ रवये नमः	शब्द का उत्पत्ति स्रोत
ऊँ सूर्याय नमः	उत्पादक, संचालक
ऊँ भानवे नमः	ओज, तेज
ऊँ खगाय नमः	आकाश में विचरण करने वाला
ऊँ पूष्णे नमः	पुष्टि देने वाला
ऊँ हिरण्यगर्भाय नम	बलदायक
ऊँ मरीचये नमः	व्याधिहारक/किरणों से युक्त
ऊँ आदित्याय नमः	सूर्य
ऊँ सवित्र नमः	सृष्टि उत्पादनकर्ता
ऊँ अर्काय नमः	पूजनीय
ऊँ भास्कराय नमः	कीर्तिदायक
ऊँ श्री सवितृ सूर्यनारायणाय नमः	सृष्टि का उत्पादन और संचालन करने वाले नारायण सूर्य

शाखा पुस्तिका शाखा पुस्तिका

फलश्रुति मंत्र

आदित्यस्य नमस्कारान्, ये कुर्वन्ति दिने-दिने ।

आयुः प्रज्ञा बलम् वीर्यम् तेजस् तेषाज् च जायते ॥

कदमों का अन्तर

प्रचल	-	एक कदम 75 से.मी
क्षिप्रचल	-	100 से.मी.
मंदचल	-	75 से.मी.
दीर्घपद	-	85 से.मी.
हस्तपद	-	50 से.मी.
पार्श्वपद	-	37.5 से.मी.
पुरसर	-	75 से.मी.
प्रतिसर	-	75 से.मी.
दक्षिण वामसर	-	37.5 से.मी.

एक घण्टे की शाखा कार्यक्रम

सम्पत्, ध्वजारोहण	३ मिनट
दण्ड प्रहार (अनिवार्य)	२ मिनट
सूर्य नमस्कार मंत्र सहित (अनिवार्य)	५ मिनट
समता व संचलन (अनिवार्य)	५ मिनट
खेल	२० मिनट
वैकल्पिक कार्यक्रम	१० मिनट
बौद्धिक कार्यक्रम (गणगीत, बोधकथा/प्रेरक प्रसंग/अमृत वचन/सुभाषित)	१० मिनट
विकिर व प्रार्थना, सूचनाएं आदि	५ मिनट

શાખા પુસ્તિકા અર્થ

પ્રમુખ આજાએં વ ઉનકા અર્થ

શાખા, મિલન, મણદલી વ કાર્યક્રમો/બૈઠકો મેં ઉપયોગ મેં આને વાલી કુછ પ્રમુખ આજાએં વ ઉનકા અર્થ નિમ્ન પ્રકાર હૈ-

આજા	અર્થ
1. પ્રચલ	- ચલના
2. ક્ષિપ્ર ચલ	- દૌડના
3. સ્તભ:	- રૂકના
4. ઉપવિશ	- બૈઠના
5. ઉત્તિષ્ઠ	- ઉઠના/ખડે હોના
6. કુરુ	- પ્રારમ્ભ કરના
7. પ્રતિસર	- પીછે હટના
8. પુરસર	- આગે બઢના
9. દક્ષિણસર	- દાયીં ઓર હટના
10. વામસર	- બાયીં ઓર હટના
11. દક્ષિણવૃત્ત	- દાયેં મુડના
12. વામવૃત્ત	- બાયેં મુડના
13. અર્દ્ધવૃત્ત	- પીછે મુડના
14. વિશ્રમ	- પૂર્વ રચના સમાપ્ત કરના

ગતિ

પ્રચલ- એક મિનટ મેં 120 કદમ

અર્થात 120 કદમ $\times$ 75 સે.મી. = 90 મી

ક્ષિપ્રપ્રચલ- 180 કદમ 180 $\times$ 100 સે.મી. = 180 મી

મંદપ્રચલ- 60 કદમ 60 $\times$ 75 સે.મી. = 45 મી

શાખા પુસ્તિકા અભ્યાસ કાર્યક્રમ

ખેલ : બાળ સ્વયંસેવકોની લિએ

ક્ર.	સ્પર્શ	મંડલ	દો દલ	સર્વશ્રેષ્ટ કૌન	બુદ્ધિ
૧.	ગણેશ છૂ	ખો- વિવિધ પ્ર.	ડમરુ દૌડુ	લંગડી દૌડુ	અંગારા
૨.	બિગડા બૈલ	શિવ રાણ બંદા	કૈદી બનાના	મેઢક દૌડુ	કરેટ
૩.	મરખની ગાય	સર્પ ગતિ નમસ્તે	રૂમાલ ઝપટા	એડી દૌડુ	સંખ્યા ચક્ર ૧
૪.	જય હનુમાન	નમસ્તે ભૈયા	જય હો વિજય હો	હનુમાન દૌડુ	સંખ્યા ચક્ર ૨
૫.	મુરાદાવાદી લોટા	સુદર્શન ચક્ર	સંખ્યા બનાઓ	બિચ્છૂ દૌડુ	ફલોં કી ખોજ
૬.	બન્ધે હાથ	ઘર બચાઓ	રૂમાલ ઝપટા	મગરમચ્છ દૌડુ	મહાપુરુષ પહોંચાનો
૭.	સાઁપ નેવલા	નીર, તીર, ક્ષીર	રેલગાડી પ્ર. ૧	મુર્ગા દૌડુ	નેતા કી ખોજ
૮.	મૈં ઉપસ્થિત	વન્દે માતરમ्	રેલગાડી પ્ર. ૨	બન્દર દૌડુ	મહાપુરુષ ખોજ
૯.	દુમકટા	શરતરંજ	પ્રથમ કૌન સ્પર્શ	ઘુડુસવાર	ખાયોગે
૧૦.	બમ ફટા	કુરુ મૂર્તિ	લંગડોં કી બારાત	હાથી દૌડુ	ઉલ્ટી ગિનતી
૧૧.	અંગ છૂ	ચૂહા-બિલ્લી	લહર દૌડુ	ટિડઢા દૌડુ	આકાશ-પૃથ્વી પાતાલ
૧૨.	ગેંદ નેવલા	શેર-બકરી	ખજાના	ઢેલા દૌડુ	પૂસી મ્યાઊં
૧૩.	સંગઠન કી શ્રુંખલા	ખો-ખો	પતિ-પત્ની	રાક્ષસ દૌડુ	આંખ-કાન સમ્પેલન
૧૪.	વિમાન છૂ	નકલચી બંદર	રામ રાજા રાવળ	મિત્ર દૌડુ	એસા કરો વૈસા કરો
૧૫.	સહાયતા	કટઘરા	શક્તિ પરિચય	માખન ચોર	ડાકઘર

અભ્યાસ વર્ગ

- નિશ્ચિત સૂચી - ગણ શિક્ષક વ ઊપર કે સભી કાર્યકર્તા તથા પ્રશિક્ષિત બન્ધુ
- નિશ્ચિત સમય - મૌસુમ વ સ્થાન કે અનુસાર
- નિશ્ચિત સ્થાન - નગરીય અભ્યાસ વર્ગ કા સ્થાન વર્ષ ભર બદલના નહીં।
- નિશ્ચિત વેશ - નેકર, દણ્ડ આવશ્યક।
- નિશ્ચિત કાર્યક્રમ - પૂર્વ નિર્ધારિત કરના ચાહિયે।

શાખા પુસ્તિકા તરુણો કે લિએ

તરુણો કે લિએ

ક્ર.	સ્પર્ધા દ્વંદ્વ	સ્પર્શ	દો દલ	મંડલ
1.	મગરમચ્છ દૌડ	વિષ અમૃત	ચીલ ઝપટા	ખો-વિવિધ પ્રકાર
2.	બિચ્છૂ દૌડ	સંગઠન શ્રંખલા	ટેક યુદ્ધ	સુદર્શન ચક્ર
3.	એડી દૌડ	સંગઠન દંડ શ્રંખલા	ગુરુ ચેલા	શેર-બકરી
4.	ગૌરયા	હિન્દુ બનાના	તાલા ચાબી	ચંદન/ચુનાતી
5.	ભાલૂ દૌડ	દુમકટા	બજરંગ દૌડ	પિંજરા/કટઘર
6.	કુકુટ યુદ્ધ	નદી વિજય	દણ્ડ દૌડ	ચક્રવ્યુહ
7.	ગૌરયા યુદ્ધ	ભસ્માસુર	રેલગાડી પ્ર. 1	ચલ ભૈયા
8.	ગ્રીવા	પદમાસુર	રેલગાડી પ્ર. 2	રાણ શિવા બંદા
9.	રથ યુદ્ધ	તુમ શિવાજી	ખજાના	અગિન કુણ્ડ
10.	સ્કન્ધ	સિંહ સુરક્ષા	પતિ-પત્ની	મેવાડી વિજય પ્ર. 1
11.	ઘડુસવાર	જય હનુમાન	રબડ ચક્ર સ્પર્ધા	અખણ્ડ જંજીર
12.	ટેક યુદ્ધ	માફ કરો	દણ્ડ ગોલ	કબડ્ડી કે વિવિધ પ્ર.
13.	ધ્વકા-મુક્કી	મુરાદાબાદી લોટા	પુનર્મિલન	મત ચૂકો ચૌહાન
14.	શક્તિ પરિચય 1	વિમાન છૂ	શક્તિ પરિચય	મણ્ડલ ખો-ખો
15.	શક્તિ પરિચય 2	પદ્માસુર	સમૂહ દૌડ	ખો-પો

પ્રોઢ સ્વયંસેવકો કે લિએ

ક્ર.	મંડલ	દો દલ	બૌદ્ધિક ખેલ
1.	ખો	સંખ્યા બનાના	માખન ચોર
2.	વન્દે માતરમ પ્ર. 1, 2,	કૈદી બનાના	મહાપુરુષોની ખોજ
3.	નમસ્તે ભૈયા	ડમરુ ચાલ	લોટા-લંગોટા-સોટા
4.	શતરંજ	રામ રાજા રાવણ	સંખ્યા ચક્ર
5.	નીર, તીર, ક્ષીર	અંક કબડ્ડી	સૂર્ય નમસ્કાર મંત્ર
6.	સર્પ ગતિ નમસ્તે	પુનર્જન્મ કબડ્ડી	પ્રાર્થના પ્રતિયોગિતા
7.	ઓવર ટેક	રુમાલ ઝપટા	વિલોમ/સમાનાર્થી શબ્દ
8.	ગાંધી, આજાદ, અંબેડકર	શેર-આદમી-બંદૂક	હંસી કે ગોલ-ગાપે

સીટી કે સંકેત

સભી મુખ્ય શિક્ષક તથા ગણ શિક્ષક શાખા પર સીટી કા ઉપયોગ કરેં। યહ અપેક્ષા હૈ।

સંકેત: લાઘ્વી સીટી – છોટી સીટી ૦

શાખા પ્રારમ્ભ કરને હેતુ — ૦ — ૦

શાખા વિકિર કરતે સમય અગ્રેસર — ૦ ૦ ૦

શાખા વિકિર કરતે સમય સંધ સમ્પત્ત — ૦ ૦

પ્રાર્થના ૦

સંઘચાલક જી કે આગમન પર — —

પૂર્વવત ૦૦૦૦

(સંઘચાલક જી કે મધ્ય મેં જાને પર ભી એસા હી સંકેત હોગા।)

કાર્યક્રમ પરિવર્તન હેતુ — ૦

શાખા કે બીચ મેં કિસી ભી કારણ સે દક્ષ એવ ધ્વજાભિમુખ કરાને
હેતુ — —

ખતરે કે સંકેત — — — —

વિશેષ : સૂર્ય નમસ્કાર, વ્યાયામ યોગ, ખેલ, પ્રહાર આદિ
કાર્યક્રમ ભી સીટી કે સંકેત સે સુવિધાપૂર્વક કરાયે જા સકતે હોયાં।

શાખા પુસ્તિકા શાખા

શાખા લગાતે એવં વિકિર કરતે સમય કી આજાયેં

સીટી સંકેત — ૦—૦ (૧ લમ્બી ૧ છોટી, ૧ લમ્બી ૧ છોટી)

1. સંઘ દક્ષ	2. આરમ्
3. અગ્રેસર	4. અગ્રેસર સમ્યક्
5. આરમ्	6. સંઘ સમ્પત્ત
7. સંઘ દક્ષ	8. સંઘ સમ્યક्
9. અગ્રેસર અર્દ્ધવૃત્ત	10. સંઘ આરમ्
11. સંઘ દક્ષ (ધ્વજ લગેગા)	12. ધ્વજ પ્રણામ ૧, ૨, ૩
13. સંખ્યા	14. આરમ्
15. સંઘ દક્ષ	16. આરમ्
17. સંઘ દક્ષ	18. સ્વસ્થાન
-

1. અગ્રેસર હેતુ સીટી સંકેત — ૦૦૦ (૧ લમ્બી ૩ છોટી)

2. અગ્રેસર સમ્યક्	3. આરમ्
4. સમ્પત્ત હેતુ સીટી સંકેત — ૦૦ (૧ લમ્બી ૨ છોટી)	
5. સંઘ દક્ષ	6. સંઘ સમ્યક्
7. અગ્રેસર અર્દ્ધવૃત્ત	8. સંખ્યા
9. આરમ्	10. સંઘ દક્ષ
11. આરમ्	12. સંઘ દક્ષ
13. પ્રાર્થના હેતુ સીટી સંકેત ૦ (૧ છોટી)	
14. ધ્વજ પ્રણામ ૧, ૨, ૩	15. સંઘ વિકિર

આલોક : શાખા પર યદિ સંખ્યા કમ હૈ તો સંખ્યા દેતે સમય દૌડ્કર જાના-આના અનિવાર્ય નહીં હૈ।

શાખા પુસ્તિકા વ્યાયામ યોગ

વ્યાયામ યોગ

યોગ - 1

1. બાયાં પैર બાયિં ઓર દોનોં હાથ કાન સે સટે હુએ ઊપર હથેલિયાઁ એક દૂસરે કે સામને ।
2. કમર સે બાયિં ઓર ઝુકના ।
3. કમર સીધી એક કી સ્થિતિ ।
4. યોગ સ્થિતિ ।

યોગ- 2

1. બાંધા પैર બાયિં ઓર બાજૂ મેં ખોલના હથેલિયાઁ જમીન કી ઓર ।
2. એડિયોં સે બાયિં ઓર ઘૂમના હાથ નમસ્કાર કી સ્થિતિ મેં અંગૂઠે સૂર્યચક્ર પર ।
3. એક કી સ્થિતિ ।
4. યોગ સ્થિતિ ।

યોગ - 3

1. બાંધા પैર આગે દોનોં હાથ સીને કે સામને ।
2. આગે વાલે પૈર પર દબના દોનોં હાથ બાજૂ મેં ।
3. એક કી સ્થિતિ ।
4. બાયાં પैર દાયેં પૈર સે મિલાકર યોગ સ્થિતિ, ઉપરોક્ત કાર્ય દાયં પૈર સે કરના (5,6,7,8)

યોગ - 4

1. બાયાં પैર બાયિં ઓર દોનોં હાથ બાજૂ મેં જમીન કે સમાનાન્તર હથેલી જમીન કી ઓર ।
2. દાયાં પૈર બાયેં સે મિલાના ઊપર તાલી ।
3. વાપસ યોગ સ્થિતિ મેં આના । 4. યહી કાર્ય દાયેં પૈર સે કરના ।

શાખા પુસ્તિકા અધ્યાત્મમાલા જુલાઈ અગષ્ટ

સ્વયં અબ જાગકર હમકો, જગાના દેશ હૈ અપના ॥

જગાના દેશ હૈ અપના..... જગાના દેશ હૈ અપના॥

હમારે દેશ કી મિટ્ટી, હમેં પ્રાણોં સે પ્યારી હૈ,
યહીં કે અન્ન, જલ, વાયુ, પરમ શ્રદ્ધા હમારી હૈ ।
સ્વભાષા હૈ હમેં પ્યારી, ઔં પ્યારા દેશ હૈ અપના ॥૧॥

જગાના દેશ હૈ અપના...॥

નહીં હૈ અબ સમય કોઈ, ગહન નિદ્રા મેં સોને કા,
સમય હૈ એક હોને કા, ન મતભેદોં મેં ખોને કા ।
બઢે બલ રાષ્ટ્ર કા જિસસે, વો કરના મેલ હૈ અપના ॥૨॥

જગાના દેશ હૈ અપના...॥

જતન હો સંગઠિત હિન્દૂ, ઔં સક્રિય ભાવ ભરને કા,
જગાને રાષ્ટ્ર કી ભક્તિ, ઉત્તમ કાર્ય કરને કા ।
સમુન્તર રાષ્ટ્ર હો ભારત, યાં તુદેશ્ય હૈ અપના॥૩॥

જગાના દેશ હૈ અપના...॥

અગષ્ટ અગષ્ટ

દિવ્ય સાધના રાષ્ટ્રદેવ કી, ખિલે સુગન્ધિત હૃદય સુમના।
ધ્યેય એક હી માઁ ભારત કી, ગુંજે જય-જય વિશ્વ ગગના।
શાખા રૂપી નૂતન મંદિર, ધન્ય-ધન્ય અપના જીવન।
એકનિષ્ઠ હો ઢાલ રહા હૈ, શુભ સંસ્કારિત તન ઔર મન।
સ્નેહમયી અનુપમ તપ ધારા, જ્ઞાન સુધા પા સભી મગન॥૧॥ ધ્યેય ...
કહાઁ થે સાધન કહાઁ થી સુવિધા, સંકટ મેં ભી સદા બઢે।
સંકલ્પિત મન, કર્મ, તપસ્યા, સે હી સાધક શિખર ચઢે।

ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରମିଲା ଦେବ ଶାଖା ପୁସ୍ତିକା ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରମିଲା ଦେବ

स्वाभिमान से विचरें जग में, देख सभी में अपनापन॥२॥ ध्येय..
 नये-नये शुभ परिवर्तन को, अन्तर्मन से स्वीकारें।
 कैसी भी हो कठिन चुनौती, हिम्मत अपनी न हारें।
 हमने वह क्षमता पाई है, वैभव स्वयं करे वंदन॥३॥ ध्येय..
 अटल अडिग है निश्चय अपना, ध्येय सुपथ न छोड़ेंगे।
 नवयुग के हम बनें भगीरथ, गंगधार भी मोड़ेंगे।
 मंगलमय सुन्दर रचना हो, रात-दिवस बस यही लगन॥४॥ ध्येय..

ਸਿਤਮਬਰ ਮਾਹ ਵਿੰਠ ਗੀਤ

चरैवेति चरैवेति

यही तो मन्त्र है अपना, नहीं रुकना नहीं थकना
 सतत् चलना सतत् चलना, यही तो मन्त्र है अपना॥ध्रु॥
 शुभंकर मन्त्र है अपना।

हमारी प्रेरणा भास्कर है, जिनका रथ सतत् चलता,
युगों से कार्यरत है जो सनातन है प्रबल उर्जा,
गति मेरा धरम है जो भ्रमण करना भ्रमण करना,
यही तो मन्त्र है अपना शांतकर मन्त्र है अपना ॥ ॥ ॥

हमारी प्रेरणा माधव हैं जिनके मार्ग पर चलना,
 सभी हिन्दू सहोदर हैं ये जन जन को सभी कहना,
 स्मरण उनका करेंगे और समय दे अधिक जीवन का,
 यहीं तो मन्त्र है अपना शभंकर मन्त्र है अपना॥१२॥

हमारी प्रेरणा भारत है भूमि की करें पूजा,
 सुजला सुफला सदा स्मेहा यही तो रूप है उसका,
 जियें माता के कारण हम करें, जीवन सफल अपना
 यही तो मन्त्र है अपना शाखंकर मन्त्र है अपना॥१३॥

जुलाई-2018, आषाढ़ एवं श्रावण वि. सं.2075 युगाब्द 5120

रविवार Sunday	1 आषाढ़ कृष्ण तृतीया	8 दशमी	15 तृतीया	22 दशमी	29 द्वितीया
सोमवार Monday	2 चतुर्थी	9 एकादशी	16 चतुर्थी	23 एकादशी	30 तृतीया
मंगलवार Tuesday	3 पंचमी	10 द्वादशी	17 पंचमी	24 द्वादशी	31 तृतीया
बुधवार Wednesday	4 षष्ठी	11 त्रयोदशी	18 षष्ठी	25 त्रयोदशी	
गुरुवार Thursday	5 सप्तमी	12 चतुर्दशी	19 सप्तमी	26 चतुर्दशी	
शुक्रवार Friday	6 अष्टमी	13 अमावस्या	20 अष्टमी	27 पूर्णिमा	
शनिवार Saturday	7 नवमी	14 आषाढ़ शुक्ल प्रतिपदा	21 नवमी	28 श्रावण कृष्ण प्रतिपदा	

अगस्त-2018, श्रावण एवं भाद्रपद वि. सं.2075 युगाब्द 5120

रविवार Sunday		5 अष्टमी	12 श्रावण शुक्ल प्रतिपदा	19 नवमी	26 पूर्णिमा
सोमवार Monday		6 दशमी	13 द्वितीया	20 नवमी	27 भाद्रपद कृष्ण प्रतिपदा
मंगलवार Tuesday		7 एकादशी	14 तृतीया	21 दशमी	28 द्वितीया
बुधवार Wednesday	1 चतुर्थी	8 द्वादशी	15 चतुर्थी	22 एकादशी	29 तृतीया
गुरुवार Thursday	2 पंचमी	9 त्रयोदशी	16 पंचमी	23 द्वादशी	30 चतुर्थी
शुक्रवार Friday	3 षष्ठी	10 चतुर्दशी	17 सप्तमी	24 त्रयोदशी	31 पंचमी
शनिवार Saturday	4 सप्तमी	11 अमावस्या	18 अष्टमी	25 चतुर्दशी	

सितम्बर - 2018
भाद्रपद एवं आश्विन वि.सं.2075 युगाब्द 5120

रविवार Sunday	30	पंचमी	2	सप्तमी	9	अमावस्या	16	सप्तमी	23	चतुर्दशी
सोमवार Monday		3	आष्टमी	10	भाद्रपद शु. प्रतिपदा	17	आष्टमी	24	चतुर्दशी	
मंगलवार Tuesday		4		11	द्वितीया	18	नवमी	25		पूर्णिमा
बुधवार Wednesday		5	नवमी	12	तृतीया	19	दशमी	26	आश्विन कृ. प्रतिपदा	
गुरुवार Thursday		6	दशमी	13	चतुर्थी	20	एकादशी	27	द्वितीया	
शुक्रवार Friday		7	एकादशी	14	पंचमी	21	द्वादशी	28		तृतीया
शनिवार Saturday	1	षष्ठी	चतुर्दशी	15	षष्ठी	22	त्रयोदशी	29		चतुर्थी

शाखा

संघ की शाखा खेल खेलने अथवा कवायद (परेड) करने का स्थान मात्र नहीं है, अपितु सज्जनों की सुरक्षा का बिन बोले अभिवचन है, तरुणों को अनिष्ट व्यसनों से मुक्त रखने वाला संस्कार पीठ है, समाज पर अकस्मात आने वाली विपत्तियों अथवा संकटों में त्वरित, निरपेक्ष सहायता मिलने का आशा केन्द्र है, महिलाओं की निर्भयता एवं सभ्य आचरण का आश्वासन है, दुष्ट तथा देशद्रोही शक्तियों पर अपनी धाक स्थापित करने वाली शक्ति है और सबसे प्रमुख बात यह है कि समाज जीवन के विभिन्न क्षेत्रों में सुयोग्य कार्यकर्ता उपलब्ध कराने हेतु योग्य प्रशिक्षण देने वाला विद्यापीठ है।

- मा. बालासाहेब देवरस

:: प्रान्त कार्यालय ::
राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, मेरठ प्रान्त
 शंकर आश्रम, शिवाजी मार्ग, मेरठ